

T.Y.B.A.
SOCIOLOGY
SOCIAL THEORY

(Paper – IV) (28/12/2018)

[Time: 3 Hours]

[Marks:100]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:**
1. All questions carry equal marks.
  2. Attempt any five questions in all.
  3. Figures to the right indicate full marks.

Q.1	a) Discuss in detail the Ideas of St. Simon. b) Elaborate on the ideology of enlightenment paradigm and its contribution towards development of sociology	10 10
Q.2	a) Critically examine the Theory of Class Struggle by Karl Marx b) Elaborate on Dialectical and Historical Materialism.	10 10
Q.3	a) Illustrate the various types of suicide by Emile Durkhiem. b) Elaborate on Theory of solidarity with examples	10 10
Q.4	a) Examine Max Weber's Theory of Action, Power and Authority b) Methodology, Verstehen Approach	10 10
Q.5	a) Elaborate on Parson's Theory AGIL. b) Explain Merton'S Theory of Middle Range	10 10
Q.6	a) What is Phenemenology? Explain it with suitable examples. b) Elaborate on the ideas of Alfred Shutz.	10 10
Q.7	a) What is 'Critical Theory'? Discuss its tenets. b) Discuss Hebermas' critique of Science and Rationality.	10 10
Q.8	a) Elaborate on Antony Gidden's contribution on Reconceptualizing institution b) Theory of Structuration	10 10
Q.9	a) Briefly examine Post Modernism theories. b) Critically examine Michael Foucault's contribution to Post Modernism.	10 10
Q.10	Write Short Notes on (any two) a) Herbert Spencer development b) Social Facts c) Ideal Types d) Theory of Religion	20

*****

[वेळ: ३ तास]

[एकुण गुण: १००]

Please check whether you have got the right question paper.

सुचना:

- १) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
- २) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण आहेत.
- ३) मराठी माध्यमाच्या विद्यार्थ्यांनीही इंग्रजी प्रश्नपत्रिका अवश्य पहावी.

- प्र.१ अ) सेंट सिमॉनच्या विचाराची सविस्तर चर्चा करा. १०
ब) प्रबोधनकाळातील तत्वज्ञानाचे प्रारूप आणि त्याचे योगदान रेखाटा. १०
- प्र.२ अ) कार्ल मार्क्सच्या वर्ग संघर्ष सिद्धांताचे टिकात्मक परीक्षण करा. १०
ब) मार्क्सचा द्वंद्वात्मक आणि ऐतिहासिक भौतिकवाद स्पष्ट करा. १०
- प्र.३ अ) एमिल डुरखाईमच्या विचारातील आत्महत्याच्या विविध प्रकारांची माहिती द्या. १०
ब) डुरखाईमचा सामाजिक ऐक्याच्या सिद्धांताचे विस्तार करा. १०
- प्र.४ अ) मॅक्स वेबरचा क्रिया, सत्ता अधिकार सिद्धांताचे परीक्षण करा. १०
ब) वेबरचा पद्धतीशास्त्र आणि वेस्टनपद्धती दृष्टीकोन १०
- प्र.५ अ) पार्सनसचा AGIL सिद्धांताची माहिती द्या. १०
ब) मर्टनचा मध्यम सिमा सिद्धांत स्पष्ट करा. १०
- प्र.६ अ) प्रघटनशास्त्र म्हणजे काय? योग्य उदाहरणासह त्याचे स्पष्टीकरण करा. १०
ब) अल्फ्रेड शुटझचे विचार रेखाटा. १०
- प्र.७ अ) विवेचनात्मक सिद्धांत म्हणजे काय? त्याच्या तत्वाची चर्चा करा. १०
ब) हेबरमासच्या विज्ञान आणि बुद्धप्रमाण्य विचाराची चर्चा करा. १०
- प्र.८ अ) अँथोनी गिडन्सच्या संस्थात्मक पुर्नसंकल्पनीकरण संबंधी योगदानाची माहिती द्या. १०
ब) गिडन्सचा संरचनात्मक सिद्धांत १०
- प्र.९ अ) उत्तर आधुनिकता म्हणजे काय? उत्तर आधुनिकता सिद्धांताची माहिती द्या. १०
ब) मायकेल फुकोच्या उत्तर आधुनिकतासंबंधी योगदानाचे टिकात्मक परीक्षण करा. १०
- प्र.१० थोडक्यात कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा. २०
अ) हर्बर्ट स्पेंसर
ब) डुरखाईमचा सामाजिक तथ्य
क) वेबेरचे आदर्शाचे प्रकार
ड) डुरखाईमचा धर्माचा सिद्धांत

*****

T.Y.B.A.**SOCIOLOGY****SOCIOLOGY OF WORK****(Paper – V) (31/12/2018)****Q.P. Code : 26589****[Time: 3 Hours]****[Marks: 100]**

- N.B: 1. Attempt any **five** questions.
2. All questions carry equal marks (20 marks each)

1. With reference to sociology of work, explain the following concepts:-
  - a) Work Behaviour
  - b) Attributes, behaviour and skills of an Entrepreneur
2.
  - a) Explain the term “Pluralistic Industrialism”.
  - b) Write a brief critique of Industrialism.
3. Define motivation. Explain the following theories of motivation:-
  - a) Maslow’s Theory of Need Hierarchy
  - b) Theory ‘X’ and Theory ‘Y’
4. Define management. Explain the significance of Human Relations approach to management.
5. Discuss the characteristics and problems of the Informal Sector.
6. Analyse the problems of agriculture labour in India with reference to rural indebtedness and farmer’s suicide.
7.
  - a) Define Industrial relations and explain its characteristics.
  - b) Discuss the machineries for the settlement of Industrial Disputes.
8. Elaborate on the characteristics and importance of Human Resource Management.
9. Examine the impact of BPO’S and KPO’S on society.
10. Write a short notes on **any two** of the following.
  - a) Herzberg’s Two Factor Theory
  - b) Role of Private sector in India
  - c) Problems and solution of child labour
  - d) Exit Policy

Turn Over

२

(मराठी रुपांतर)

(वेळ: ३ तास)

(गुण: १००)

- सूचना:**
- १) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
  - २) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २० गुण)
  - ३) मराठी माध्यमाच्या विद्यार्थ्यांनी इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

१. कामाच्या समाजशास्त्राच्या संदर्भात पुढील संकल्पना स्पष्ट करा:-
  - अ) कामाच्या ठिकाणाचे वर्तण
  - ब) उद्योजकांचे गुण, वर्तण व कौशल्य
२. अ) बहुविध औद्योगिकीकरणवादाची संकल्पना स्पष्ट करा.
ब) औद्योगिकीकरणवादाचे थोडक्यात परिक्षण करा.
३. प्रेरणेची व्याख्या द्या, प्रेरणेच्या पुढील सिध्दांताचे स्पष्टीकरण द्या.
  - अ) मॅस्लिओचा गरजापूर्तीचा सिध्दांत
  - ब) 'क्ष' व 'य' सिध्दांत ('X' व 'Y' Theory)
४. व्यवस्थापनाची व्याख्या द्या व्यवस्थापनाच्या मानवी संबंध दृष्टीकोणाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
५. अनौपचारिक क्षेत्रांची वैशिष्ट्ये आणि समस्यांची चर्चा करा.
६. ग्रामीण कर्जबाजारीपणा व शेतकरी आत्महत्या ह्या संदर्भात भारतिय शेतमजुरांच्या समस्यांचे विश्लेषण करा.
  - अ) औद्योगिक संबंधाची व्याख्या देऊन त्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
  - ब) औद्योगिक संघर्ष मिटवण्यासाठी वापरण्यात येणाऱ्या यंत्रणांची चर्चा करा.
७. मानवी संसाधन व्यवस्थापनाची वैशिष्ट्ये व महत्त्वाचे परिक्षण करा.
९. समाजावर बोपीओज (BPO'S) आणि केपीओज (KPO'S) यांच्या परिणामांचे परिक्षण करा.

१०. खालिल पैकी कोणत्याही दोहोवर टीपा लिहा.

- अ) हर्जरबर्गचा द्विघटकीय सिध्दांत
- ब) भारतातील खाजगी क्षेत्रातील भूमीका
- क) बालकामगारांच्या समस्या व उपाय
- ड) कामगार कपात

For Regular students time: 2:30 hours

[Marks: 80]

For IDOL students time : 3 hours

[Marks: 100]

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: For Regular students

1. Attempt any four questions from Q. No. 1. to 8
2. All questions carry equal marks. (20 marks each)

For IDOL Students :

1. Attempt any four questions from Q. No. 1. to 8
2. Attempt **one more** questions from Q.No. 9 to 10
3. In all attempt any **five** questions.
4. All questions carry **equal marks**.(20 marks each)

- Q.1.** Give a Feminist analysis of the following concepts :
- a) Patriarchy
  - b) Public and Private dichotomy.
- Q.2.** Explain the liberal and socialist feminist Perspectives.
- Q.3.** Discuss the various debates on women's issues during the Colonial Period.
- Q.4.** Explain the different forms of violence against women within the domestic space.
- Q.5.** What is gendered definition of work? Show the gendered nature of work in the formal and informal Sector of the economy.
- Q.6.** What do you understand by sexual harassment at work place? Discuss the supreme court guide lines in Visakha case.
- Q.7.** Critically evaluate the Hindu Personal laws with reference to : a) Rights within marriage
b) Property rights.
- Q.8.** Write short notes on **any two** of the following :
- a) Identity Politics
  - b) Wage differential
  - c) Witch craft
  - d) Invisibility of women's work

For IDOL Students only:

- Q.9.** Explain the Radical and post Modernist Feminist Perspective.
- Q.10.** Explain the various debates on the issues of women's reservation bill in the LOK Sabha.

*****

Q.P. Code : 26379

मराठी रुपांतर

नियमित विद्यार्थ्यांकरिता वेळ - २:३० तास
दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या विद्यार्थ्यांकरिता वेळ - ३ तास

[गुण : ८०]

[गुण : १००]

Please check whether you have got the right question paper.

सूचना : नियमित विद्यार्थ्यांकरिता

१. प्रश्न क्रमांक १ ते ८ पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या विद्यार्थ्यांकरिता

१. प्रश्न क्रमांक १ ते ८ पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
२. प्रश्न क्रमांक ९ ते १० पैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा.
३. एकूण पाच प्रश्न सोडवा.
४. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
५. मराठीतून उत्तरे लिहिणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी इंग्रजी प्रश्नपत्रिका अवश्य पहावी.

प्र.१. पुढील संकल्पनांचे स्त्रीवादी दृष्टीने विवेचन करा.

अ) पुरुषसत्ताक

ब) खाजगी व सार्वजनिक विभाजन

प्र.२. 'उदारमतवादी' व 'समाजवादी' स्त्रीवादाचे स्त्रीवादी दृष्टीकोनातून स्पष्टीकरण द्या.

प्र.३. ब्रिटीशकाळात स्त्रियांच्या विविध प्रश्नांवर झालेल्या वादविवादाची चर्चा करा.

प्र.४. स्त्रियांवर कुटुंबांतर्गत होणाऱ्या विविध प्रकारच्या हिंसाचाराची कौटुंबिक हिंसाचारासंबंधात चर्चा करा.

प्र.५. कामाची लिंगभावात्मक व्याख्या सांगून अर्थव्यवस्थेतील औपचारिक व अनौपचारिक क्षेत्रात लिंगभावात्मक कामाचे स्वरूप दाखवा.

प्र.६. कामाच्या ठिकाणी होणाऱ्या लैंगिक अत्याचाराबाबत आपले काय मत आहे ते सांगून, सर्वोच्च न्यायालयाने विशाखा केसमध्ये सांगितलेल्या मार्गदर्शक तत्वांची चर्चा करा.

प्र.७. हिंदू वैयक्तिक कायद्याचे खालील मुद्द्यांच्या आधारे चिकीत्सात्मक मूल्यमापन करा:-

अ) विवाहाचे अधिकार

ब) मालमत्तेचा अधिकार.

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:**
1. All questions carry equal marks.
  2. Attempt any five questions in all.
  3. Figures to the right indicate full marks.

- Q.1** a) Discuss in detail the Ideas of August Comte on Positivism. **10**
b) Elaborate on the ideas of Herbert Spencer **10**
- Q.2** a) Critically examine the Theory of Dialectical and Historical Materialism by Karl Marx. **10**
b) Elaborate on Marx's Theory of Alienation. **10**
- Q.3** a) Examine the Theory of Religion and it's Functions by Emile Durkhiem. **10**
b) Elaborate on Theory of Social Facts with examples. **10**
- Q.4** a) Examine Max Weber's Theory of Action, Power and Authority **10**
b) Methodology, Verstehen Approach **10**
- Q.5** a) Elaborate on Parson's Theory AGIL. **10**
b) Explain Merton's Theory of Middle Range. **10**
- Q.6** a) What is Ethnomethodology? Explain it with suitable examples. **10**
b) Discuss the contribution of Alfred Shutz. **10**
- Q.7** a) Define Critical Theory? What are its tenets? **10**
b) Critically evaluate Hebermas' contribution. **10**
- Q.8** a) Elaborate on Antony Gidden's contribution on Reconceptualizing institution **10**
b) Theory of Structuration **10**
- Q.9** a) What is Post Modernism? Elaborate on Theories of Post Modernism. **10**
b) Critically examine Michael Focault's Theory of Discourse. **10**
- Q.10** Write Short Notes on (any two) **20**
a) Enlightenment and French Revolution
b) Class Conflict
c) Theory of Suicide
d) Merton's Theory of Function

*****

[वेळ: ३ तास]

[एकूण गुण: १००]

Please check whether you have got the right question paper.

सुचना:

- १) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
- २) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण आहेत.
- ३) मराठी माध्यमाच्या विद्यार्थ्यांनीही इंग्रजी प्रश्नपत्रिका अवश्य पहावी.

- प्र.१ अ) अगस्त कॉम्टच्या विचारावर चर्चा करा. १०
ब) हर्बर्ट स्पेंसरच्या विचारावर माहिती घ्या. १०
- प्र.२ अ) कार्ल मार्क्सच्या द्वंद्वात्मक आणि ऐतिहासिक भौतिकवाद सिद्धांताचे टिकात्मक परीक्षण करा. १०
ब) मार्क्सचा परात्मता सिद्धांत स्पष्ट करा. १०
- प्र.३ अ) एमिल डुरखाईम यांच्या धर्म सिद्धांत आणि त्याच्या कार्याचे परीक्षण करा. १०
ब) डुरखाईमचा सामाजिक तथ्य सिद्धांताला उदाहरणासह स्पष्ट करा. १०
- प्र.४ अ) मॅक्स वेबरच्या क्रिया, सत्ता व अधिकार सिद्धांताचे परीक्षण करा. १०
ब) वेबरचे पद्धतीशास्त्र आणि वेस्टनपद्धतीचा दृष्टीकोन सांगा. १०
- प्र.५ अ) पारसनसचा AGIL सिद्धांत स्पष्ट करा. १०
ब) मर्टनचा मध्यम सिमा सिद्धांत स्पष्ट करा. १०
- प्र.६ अ) मानवशास्त्र म्हणजे काय? योग्य उदाहरणासह स्पष्ट करा. १०
ब) अल्फ्रेड शुटझच्या योगदानाची चर्चा करा. १०
- प्र.७ अ) विवेचनात्मक सिद्धांताची व्याख्या द्या आणि त्याची तत्वे कोणती आहेत. १०
ब) हेबरमास यांच्या योगदानाचे टिकात्मक मुल्यमापन करा. १०
- प्र.८ अ) अँथोनी गिडन्सचा संस्थात्मक पुर्नसंकल्पनीकरण संबंधी योगदानाची माहिती द्या. १०
ब) गिडन्सचा संरचनात्मक सिद्धांत १०
- प्र.९ अ) उत्तर आधुनिकता म्हणजे काय? उत्तर आधुनिकता सिद्धांताची माहिती द्या. १०
ब) मायकेल फुकोच्या विर्मश (Discourse) सिद्धांताचे टिकात्मक परीक्षण करा. १०
- प्र.१० थोडक्यात कोणत्याही दोहोवर टिपा लिहा. २०
अ) प्रबोधनकाळ आणि फ्रेंच राज्यक्रांती
ब) मार्क्सचा वर्ग सिद्धांत
क) डुरखीमचा आत्महत्या सिद्धांत
ड) मर्टनचा प्रकार्य सिद्धांत

*****

T.Y.B.A.

SOCIOLOGY

SOCIOLOGY OF WORK

(Paper – V) (09/01/2019)

Q.P. Code : 37263

[Time: Three Hours]

[Marks:100]

Please check whether you have got the right question paper.

N.B:

1. Attempt any 5 questions
2. All questions carry equal marks

- Q.1** With reference to sociology of work explain the following concepts:- **20**
 a) Types of work
 b) Attributes behavior and skills of an entrepreneur.
- Q.2** Write a critique on pluralistic industrialism. **20**
- Q.3** Define “Motivation” explain the following theories of motivation:- **20**
 a) Herzberg’s two factor theory.
 b) Maslow’s theory of need Hierarchy.
- Q.4** Highlight the important features of Human Relations in Management. **20**
- Q.5** Explain the nature and characteristics of informal sector. **20**
- Q.6** a) Analyze the important characteristics of agricultural labour. **20**
 b) Discuss the problems of rural indebtedness and farmer’s suicide.
- Q.7** a) Define Industrial Relations and explain it’s characteristics. **20**
 b) Briefly explain the mechanisms for the settlement of Industrial disputes.
- Q.8** Elaborate on the characteristics and importance of Human Resource Management. **20**
- Q.9** Explain the impact of globalization with reference to Voluntary Retirement Scheme (VRS) in India **20**
- Q.10** Write short notes on **any 2** of the following **20**
 a) Trade Unions
 b) Problems and solutions of child labour
 c) BPO’s and KPO’s
 d) Features of private sector

*****

[वेळ: तीन तास]

[गुण:१००]

Please check whether you have got the right question paper.

- सूचना: १) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा
२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत
३) मराठी माध्यमांच्या विद्यार्थ्यांनी इंग्रजी माध्यमांची प्रश्नपत्रिका अवश्य पहावी

- प्र. १ श्रमाच्या समाजशास्त्राच्या संदर्भातील खालील संकल्पना स्पष्ट करा 20
अ) श्रमाचे प्रकार
ब) उद्योजकांचे गुण वर्तन आणि कौशल्य
- प्र. २ बहुलवादी औद्योगिक वादाचे टिकात्मक परीक्षण लिहा 20
- प्र. ३ प्रेरणेची व्याख्या द्या खालील प्रेरणा सिद्धांताची स्पष्टीकरण करा. 20
अ) हर्जबर्ग चा द्विघटक सिद्धांत
ब) मास्लोचा गरज पूर्ती सिद्धांत
- प्र. ४ व्यवस्थापनातील मानवी संबंधाची महत्वाची वैशिष्ट्ये अधोरेखित करा. 20
- प्र. ५ अनौपचारिक क्षेत्राची स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये विश्लेषण करा. 20
- प्र. ६ अ) शेतमजुरांची महत्वाची वैशिष्ट्ये विश्लेषण करा 20
ब) कर्जबाजारीपणा आणि शेतकरी आत्महत्या समस्यांची चर्चा करा.
- प्र. ७ अ) औद्योगिक संबंधांची व्याख्या द्या आणि त्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा 20
ब) औद्योगिक वादविवादाच्या समेटासाठी च्या तंत्रज्ञानाचे स्पष्टीकरण द्या
- प्र. ८ मानवी संसाधन व्यवस्थापनाची वैशिष्ट्ये आणि महत्व विशद करा 20
- प्र. ९ भारतातील जागतिकीकरणाच्या परिणामाची स्वच्छासेवा निवृत्ती च्या संदर्भासह स्पष्टीकरण करा 20
- प्र.१० थोडक्यात टीपा लिहा कोणत्याही दोन 20
अ) कामगार संघटना
ब) बालकामगारांच्या समस्या आणि उपाय
क) बी पि ओ ज आणि के पि ओज
ड) खाजगी क्षेत्राची वैशिष्ट्ये

*****

T.Y.B.A.

SOCIOLOGY

GENDER & SOCIETY

(Paper – VI) (10/01/2019)

(3 Hours)

QP Code : 08522

[Total Marks : 100

- N.B. :** (1) Attempt **any four** questions from question No. 1 to 8.
(2) All questions carry **equal marks**.

For I.D.O.L Students:-

- N.B. :** (1) Attempt **any four** questions from question **No. 1 to 8**.
(2) Attempt **any one** question from question **No. 9 to 10**.
(3) In **all** attempt **five** questions.
(4) All questions carry **equal marks**.

1. Discuss the feminist debates on the following :- 20
  - a) Patriarchy
  - b) Sexual division of labour
2. Discuss in brief liberal and socialist feminist perspective. 20
3. Examine the women's issues that were addressed by the social reformers and Indian nationalist in the colonial period. 20
4. Explain the different forms of violence faced by women within and between the communities. 20
5. What is gendered definition of work? Explain the nature of men and women's work in formal and informal sector with suitable examples. 20
6. Elaborate on Hindu personal law from gender perspective. 20
7. What do you understand by substantive equality? Explain it in the context of sameness vs different debate. 20
8. Write short note on **Any Two**. 20
  - a) Sex and gender
  - b) Domestic violence Act, 2005
  - c) Wage differential
  - d) Molestation

For I.D.O.L Students:-

9. Explain in brief radical and post modernist feminist perspectives. 20
10. Explain the various debates on the issues of women's reservation bill in the Lok Sabha. 20

[TURN OVER

2

QP Code : 08522

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

सूचना :- (१) प्रश्न क्रं. १ ते ८ पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

केवळ I.D.O.L च्या विद्यार्थ्यांसाठी सूचना :-

- (१) प्रश्न क्रं. १ ते ८ पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
- (२) प्रश्न क्रं. ९ ते १० पैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा.
- (३) सर्व मिळून पाच प्रश्न सोडवा.
- (४) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. खालील स्त्री-पुरुष समानतावादी विवादात्मक संकल्पनावर चर्चा करा. २०
अ) पुरुषसत्ताक
ब) लिंगभेदी श्रमविभाजन
२. उदारमतवादी आणि समाजवादी स्त्री पुरुष समानता दृष्टिकोनाची चर्चा करा. २०
३. वसाहतकालीन सामाजिक सुधारक चळवळी आणि राष्ट्रीय चळवळी मार्फत स्त्री समस्यांकडे लक्ष वेधले होते याचे परिक्षण करा. २०
४. विविध प्रकारच्या हिंचाराला स्त्रीयांना सामोरे जावे लागते आणि सामुदयातील समस्या निर्माण होतात हे स्पष्ट करा. २०
५. लिंगभेदी श्रम म्हणजे काय? पुरुष आणि स्त्री कामाचे स्वरूप औपचारीक क्षेत्रातील समर्पित उदाहरणासह स्पष्ट करा. २०
६. लिंगभेदी दृष्टिकोनातून हिंदू वैयक्तिक कायदा रेखाटा. २०
७. तुम्हाला स्त्री पुरुष समानतेबद्दल काय माहिती आहे? त्या संदर्भातील तोचतोपणा विरुद्ध विविध विवादात्मक बाबी स्पष्ट करा. २०
८. थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणत्याही दोन) २०
अ) लिंग व लिंगभेद
ब) कौटुंबिक हिंसाचार कायदा, २००५
क) रोजनदारी तफावत
ड) विनयभंग

(केवळ I.D.O.L च्या विद्यार्थ्यांसाठी)

९. मुलगामी आणि उत्तर आधुनिकता स्त्री-पुरुष समानता दृष्टिकोनाला स्पष्ट करा. २०
१०. लोकसभेतील स्त्री आरक्षण बिल संदर्भातील निर्माण होणाऱ्या वाद-विवादाचे प्रश्न स्पष्ट करा. २०

T.Y.B.A.**SOCIOLOGY****URBAN SOCIOLOGY****(Paper – VII) (JAN-2019)****Q.P. Code :06903****[Time: 03 Hours]****[Marks:100]**

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B: 1. Attempt any five questions.
2. All questions carry equal marks.

- 1) Discuss the contribution of Park and Burgess to urban sociology. **20**
- 2) Trace the development of Urban studies in India. **20**
- 3) Discuss the development and features of cities during the post- independence period. **20**
- 4) Elaborate on suburbanization and satellite cities as two dimensions of urban growth. **20**
- 5) Discuss the causes and consequences of slums in Mumbai. **20**
- 6) Examine the nature of violence in modern cities. Illustrate your answer with examples. **20**
- 7) Explain the term dualistic labour system and highlight the nature of dualistic labour system in cities. **20**
- 8) Highlight the problems of noise and air pollution as issues of the urban environment. **20**
- 9) Show how urban planning is necessary for the proper growth of cities. Explain it with reference to the five year plans. **20**
- 10) Write short notes on **any two**:- **20**
  - a) Global city
  - b) Water crisis
  - c) Tourism
  - d) Urban transport

Q.P. Code :06903

[वेळ : ०३ तास]

[गुण:१००]

Please check whether you have got the right question paper.

सूचना:१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

- १) पार्क आणि बर्जेस यांनी नागरी समाजशास्त्राला दिलेल्या योगदानाची चर्चा करा. २०
- २) भारतातील नगर अध्ययनाच्या विकासाचा आढावा घ्या. २०
- ३) स्वातंत्र्योत्तर भारतातील शहरविकास आणि त्यांची वैशिष्ट्ये यांची चर्चा करा. २०
- ४) उपनागरीकीकरण आणि उपग्रहशहरे या दोन्ही दिशादर्शकाच्या शहरवृद्धीतील परीक्षण करा. २०
- ५) मुंबईतील झोपडपट्ट्यांची कारणे आणि परिणामाची चर्चा करा. २०
- ६) आधुनिक शहरातील हिंसक कृत्येच्या स्वरूपाचे परीक्षण करा. योग्य उदाहरणासह तुमचे उत्तर सूचवा २०
- ७) बहुविध (ड्युअलिस्टीक) कामगार व्यवस्था म्हणजे काय ते सांगून शहरातील बहुविध (ड्युअलिस्टीक) कामगार व्यवस्थेच्या स्वरूपावर प्रकाश टाका. २०
- ८) नागरी पर्यावरणात्मक प्रश्न (समस्या) म्हणून ध्वनी आणि हवा प्रदूषणांच्या प्रश्नावर प्रकाश टाका. २०
- ९) शहरांच्या सुयोग्य वाढीसाठी नगर नियोजन कसे गरजेचे असते ते पंचवर्षीय योजनांच्या आधारे दर्शवा (दाखवा). २०
- १०) खालीलपैकी दोहोंवर टिपा लिहा:- २०
  - अ) जागतिक शहर
  - ब) पाणी संघर्ष
  - क) पर्यटन
  - ड) शहरी वाहतूक

T.Y.B.A.
SOCIOLOGY

SOCIOLOGY OF HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT

(REV.) (Paper - VIII) (JAN-2019)

: 3 Hours]

[Marks: 100]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B: 1. Attempt any **five** questions.
2. All questions carry **equal** marks (**20 marks each**).

- Q1. Discuss in detail the need, importance and functions of human resource development. **20**
- Q2. Examine the personal attributes of a good HRD manager and discuss his roles and responsibilities. **20**
- Q3. Give the significance of human relation approach. Explain how hawthorne studies led to the growth and proper understanding of human relation approach. **20**
- Q4. Discuss the structural and functional characteristics of formal organization. **20**
- Q5. Define leadership. Discuss qualities, skills and functions of an effective leader. **20**
- Q6. What is organizational culture? Discuss the significance and effectiveness of different dimensions of organizational culture. **20**
- Q7. Elaborate the concept of human resource planning. Examine the technical process of demand and supply forecasting in this regard. **20**
- Q8. Bring out the importance of training and learning in the context of organizational development. **20**
- Q9. Evaluate the various measures adopted by the organization to maintain good health of the employees. **20**
- Q10. Write short notes on **any two**: **20**
- a) Line and staff organization
  - b) Total Quality management
  - c) Team work
  - d) Informal group

*****

मराठी रुपांतर

[वेळ: ३ तास]

[एकूण गुण: १००]

सूचना: १. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २० गुण)

- प्र १) मानव संसाधन विकासाची गरज, महत्त्व आणि कार्ये यावर सविस्तर चर्चा करा. (२०)
- प्र २) उत्तम मानव संसाधन विकास व्यवस्थापकाच्या व्यक्तिगत पात्रतांचे परिक्षण करा आणि त्याची भूमिका आणि जबाबदारीवर चर्चा करा. (२०)
- प्र ३) मानवी संबंध दृष्टिकोनाचे महत्त्व द्या. मानवी संबंध वाढीसाठी तो योग्यरीतीने समजून घेण्यासाठी हॉर्थान स्टडीज बजावणारी भूमिका स्पष्ट करा. (२०)
- प्र ४) औपचारिक संघटनेच्या रचनात्मक आणि कार्यात्मक वैशिष्ट्याबाबत चर्चा करा. (२०)
- प्र ५) नेतृत्वाची व्याख्या द्या. प्रभावी नेतृत्वाचे गुण, पात्रता आणि कार्यावर चर्चा करा. (२०)
- प्र ६) संघटनात्मक संस्कृती काय आहे? त्यांच्या महत्त्वावर आणि विविध पैलूंच्या परिमाणकारकतेची चर्चा करा. (२०)
- प्र ७) 'मानवी संसाधन नियोजन' ही संकल्पना विशद करा. मागणी आणि पुरवठा अंदाज ह्यांच्या तांत्रिक प्रक्रिया तपासा. (२०)
- प्र ८) संघटन विकासाच्या संदर्भात शिक्षण आणि प्रशिक्षणाचे महत्त्व स्पष्ट करा. (२०)
- प्र ९) कर्मचाऱ्यांच्या उत्तम आरोग्यासाठी विविध संघटनांकडून स्विकारलेल्या उपायांचे मूल्यमापन करा. (२०)
- प्र १०) कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा. (२०)
- अ) लाईन अँड स्टाफ रचना / संरचना
ब) सर्वांगीण गुणवत्ता व्यवस्थापन
क) संघटीत कार्ये
ड) अनौपचारिक समूह

*****

Please check whether you have got the right question paper.
 N.B: **For Regular students** (2 $\frac{1}{2}$ Hours) **Total marks: 80**
For IDOL students (3 hours) **Total marks: 100.**

For Regular students:

- 1) Attempt **any four** questions from questions **no 1 to 8.**
- 2) **All** questions carry **equal** marks (20 marks each).
- 3) Use of **simple calculator** is **allowed.**

For IDOL students :

- 1) Attempt **any four** questions from questions **no. 1 to 8.**
- 2) Attempt **any one** questions from questions **no. 9 to 10.**
- 3) All questions carry equal marks.
- 4) **In all** attempt **five** questions.
- 5) Use of **simple calculator** is **allowed.**

1. What do you mean by social research ? Discuss interpretive perspectives. **20**
2. Define survey method and examine the various types of social surveys. **20**
3. Discuss interview method with its advantages and disadvantages. **20**
4. Write an essay on case study as an approach to social science. **20**
5. Define sampling and discuss types of probability sampling. **20**
6. (a) Explain mean and median as measurement of central tendency. **08**
 (b) Compute mean, median , mode for the data given below : **12**

Class	Frequency
0-10	10
10-20	10
20-30	18
30-40	33
40-50	18
50-60	06
60-70	05
	N = 100

OR

6. Explain the following diagrams with graphs. **20**
  - a) Histogram
  - b) Frequency curve
  - c) Bar diagram
  - d) Ogive
7. (a) What is standard deviation? What are its Merits and demerits. **08**

(b) Compute the standard deviation for the following data. 12

Class	Frequency
0-5	03
5-10	07
10-15	10
15-20	12
20-25	20
25-30	15
30-35	08
35-40	05
	N = 80

8. Write short notes on any two : 20
- a) Exploratory design
  - b) Descriptive design
  - c) Action research
  - d) Content analysis

For IDOL Students only :

9. Define observation and explain its merits and demerits. 20
10. Discuss questionnaire method and list out its advantages and disadvantages 20

मराठी रूपांतर

नियमित विद्यार्थ्यांसाठी

(२.३० तास)

गुण : ८०

दूरस्थ व मुक्त अध्ययन विद्यार्थ्यांसाठी

(३ तास)

गुण : १००

नियमित विद्यार्थ्यांसाठी

सुचना : (१) प्रश्न क्र. १ ते ८ पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(३) साधा कॅल्क्युलेटर वापरस परवानगी आहे.

दूरस्थ व मुक्त अध्ययन विद्यार्थ्यांसाठी

(१) प्रश्न क्र. १ ते ८ पैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

(२) प्रश्न क्र. ९ व १० पैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा.

(३) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(४) सर्व मिळून पाच प्रश्न सोडवा.

(५) साधा कॅल्क्युलेटर वापरस परवानगी आहे.

१. सामाजिक संशोधनाचा तुमचा अर्थ काय? विवेचनात्मक दृष्टीकोनाची चर्चा करा. २०
२. सर्वेक्षण पध्दतीची व्याख्या सांगा आणि सामाजिक सर्वेक्षणाच्या विविध प्रकारांचे परिक्षण करा. २०
३. फायदे आणि तोटे यांच्यासह मुलाखत पध्दतीची चर्चा करा. २०
४. सामाजिक शास्त्रातील एक दृष्टिकोन म्हणून व्यष्टी अध्ययन पध्दतीवर निबंध लिहा. २०
५. नमुना पध्दतीची व्याख्या सांगा आणि संभाव्य नमुना पध्दतीचे प्रकार यावर चर्चा करा. २०
६. (अ) केंद्रीय प्रवृत्तीची मापक म्हणून मध्यमा आणि मध्यगा यांना स्पष्ट करा. ०८
- (ब) खाली दिलेल्या माहितीमधून मध्यमा, बहुलक आणि मध्यगा शोधून काढा. १२

वर्ग	वारंवारिता
०-१०	१०
१०-२०	१०
२०-३०	१८
३०-४०	३३
४०-५०	१८
५०-६०	०६
६०-७०	०५
	न = १००

किंवा

६. खाली दिलेल्या घटकांची आकृती आणि आलेख काढा.

- अ) हिस्टोग्राम
ब) वारंवारिता वक्र
क) स्तंभालेख
ड) ओगीव

२०

७. (अ) प्रमाण विचलन म्हणजे काय ? त्याचे गुण- दोष काय आहेत?

०८

(ब) खालील सारणीच्या आधारे प्रमाण विचलन पूर्ण करा.

१२

वर्ग	वारंवारिता
०-५	०३
५-१०	०७
१०-१५	१०
१५-२०	१२
२०-२५	२०
२५-३०	१५
३०-३५	०८
३५-४०	०५
	न = ८०

८. कोणत्याही दोहोंवर थोडक्यात टिप लिहा.

२०

- अ) अन्वेषणात्मक आराखडा
ब) वर्णनात्मक आराखडा
क) कृती संशोधन
ड) आशय विश्लेषण

दूरस्थ व मुक्त अध्ययन विद्यार्थ्यांसाठी

९. निरीक्षणाची व्याख्या सांगा आणि त्याचे फायदे तोटे विशद करा.

२०

१०. प्रश्नावली पध्दतीची चर्चा करा आणि त्यांच्या फायदे आणि तोटे याची यादी बनवा.

२०

T.Y.B.A.**PSYCHOLOGY****PSYCHOLOGICAL TESTING AND STATISTICS****(Paper - IV) (28/12/2018)****Hours)****QP CODE : 25928****Marks : 100**

- NB : (1) Q.No.1 is and 10 are **compulsory**.
 (2) Attempt any **two** questions out of the **remaining** from **each** section.
 (3) Attempt **six** questions in all.
 (4) **Both** the sections should be written in the **same** answerbook.
 (5) Use of **calculator** is **allowed**. Each step of the calculation should be **clearly** written in the answer book.
 (6) **Figures** to the **right** indicate full **marks**.
 (7) **Graph** papers will be **provided**.

SECTION - I

1. What is a 'Good Test' ? Discuss the various assumptions about Psychological Testing and Assessment. **18**
2. Explain the concept of Test reliability. Describe the sources of error variance and explain interscorer reliability. **16**
3. What is Test Validity ? Describe content Validity. **16**
4. What is meant by Qualitative Item Analysis ? **16**
5. (i) Describe the Stanford Binet Scale of Intelligence. (5th edition) **8**
 (ii) Evaluate the Rorschach inkblot Test as a Projective Technique of Personality Assessment. **8**

SECTION - II

6. (a) How is a frequency distribution table prepared ? **3**
 (b) Prepare a frequency distribution table for the following scores. **10**

85	101	110	133	129
155	95	153	103	109
180	150	164	131	157
113	185	183	121	127
139	140	103	146	102
129	173	123	115	102
94	117	144	179	148
109	119	106	102	144

N = 40

[TURN OVER

(c) Draw a histogram for the data given above. 3

7. (a) Describe the mode as a measure of central tendency. 3

(b) Calculate the Mean, Median and Mode for the following distribution 13

CI	f
90-99	1
80-89	6
70-79	8
60-69	10
50-59	15
40-49	9
30-39	7
20-29	5
10-19	4

N = 65

8. (a) Evaluate the Quartile Deviation as a measure of variability. 3

(b) Calculate the Quartile Deviation for the following distribution. 9

CI	f
50-54	3
45-49	7
40-44	10
35-39	15
30-34	20
25-29	12
20-24	9
15-19	6
10-14	3

N = 85

(c) Calculate P_{60} and PR of 42 for the above distribution. 4

9. Write short notes on **any four** of the following : 16

- (1) Normal distribution
- (2) Kurtosis
- (3) Skewness
- (4) T score
- (5) Z score
- (6) Concept of probability

[TURN OVER

10. (a) What are the different types of correlation. 4
- (b) Calculate the Rank Order Correlation for the scores given below. 13
X	80	73	83	72	40	41	55	55
Y	92	100	90	94	90	110	100	120
- (c) Interpret the correlation. 1

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

गुण : १००

- सूचना : (१) प्रश्न क्र.१ व १० अनिवार्य आहेत.
- (२) प्रत्येक विभागातून उर्वरित प्रश्नांपैकी प्रत्येकी दोन प्रश्न सोडवा.
- (३) एकूण सहा प्रश्न सोडवा.
- (४) दोन्ही विभागातील प्रश्न एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.
- (५) साधे गणकयंत्र वापरण्यास परवानगी आहे. गणितीय प्रक्रियेची प्रत्येक पायरी स्पष्टपणे लिहा.
- (६) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (७) आलेख कागद पुरविला जाईल.

विभाग-१

१. 'उत्तम चाचणी' म्हणजे काय ? मानसशास्त्रीय मूल्यनिर्धारणातील विविध गृहितकल्पना (अॅझमशन्स) यांची चर्चा करा. १८
२. चाचणीची विश्वासर्हता संकल्पना स्पष्ट करा आणि प्रमाद प्रसारणाचे स्रोत व परिक्षकांतर्गत विश्वासर्हता विशद करा. १६
३. चाचणीची यथार्थता म्हणजे काय ? आशय यथार्थता सविस्तर स्पष्ट करा. १६
४. गुणात्मक घटक विश्लेषण म्हणजे काय ? स्पष्ट करा. १६
५. (अ) स्टॅनफोर्ड बिने बुद्धिमापन कसोटी (पाचवी आकृती) विशद करा. ८
- (ब) व्यक्तिमत्त्व मापनातील प्रक्षेपण तंत्रातील रोर्शाच्या शाईच्या डागाची चाचणीचे मूल्यमापन करा. ८

[TURN OVER

विभाग-२

६. (अ)	वारंवारिता विभाजन तक्ता कसा तयार करतात ?	३																																								
(ब)	खालील सुट्या प्राप्ताकांद्वारे वारंवारिता विभाजन तक्ता तयार करा.	१०																																								
	<table border="0"> <tr> <td>८५</td> <td>१०१</td> <td>११०</td> <td>१३३</td> <td>१२९</td> </tr> <tr> <td>१५५</td> <td>९५</td> <td>१५३</td> <td>१०३</td> <td>१०९</td> </tr> <tr> <td>१८०</td> <td>१५०</td> <td>१६४</td> <td>१३१</td> <td>१५७</td> </tr> <tr> <td>११३</td> <td>१८५</td> <td>१८३</td> <td>१२१</td> <td>१२७</td> </tr> <tr> <td>१३९</td> <td>१४०</td> <td>१०३</td> <td>१४६</td> <td>१०२</td> </tr> <tr> <td>१२९</td> <td>१७३</td> <td>१२३</td> <td>११५</td> <td>१०२</td> </tr> <tr> <td>९४</td> <td>११७</td> <td>१४४</td> <td>१७९</td> <td>१४८</td> </tr> <tr> <td>१०९</td> <td>११९</td> <td>१०६</td> <td>१०२</td> <td>१४४</td> </tr> </table>	८५	१०१	११०	१३३	१२९	१५५	९५	१५३	१०३	१०९	१८०	१५०	१६४	१३१	१५७	११३	१८५	१८३	१२१	१२७	१३९	१४०	१०३	१४६	१०२	१२९	१७३	१२३	११५	१०२	९४	११७	१४४	१७९	१४८	१०९	११९	१०६	१०२	१४४	
८५	१०१	११०	१३३	१२९																																						
१५५	९५	१५३	१०३	१०९																																						
१८०	१५०	१६४	१३१	१५७																																						
११३	१८५	१८३	१२१	१२७																																						
१३९	१४०	१०३	१४६	१०२																																						
१२९	१७३	१२३	११५	१०२																																						
९४	११७	१४४	१७९	१४८																																						
१०९	११९	१०६	१०२	१४४																																						
		N = ४०																																								

(क) वरील वितरणाचा हिस्टोग्राम काढा. ३

७. (अ) केंद्रिय प्रवृत्तीचा परिणामातील बहुलक विशद करा. ३
- (ब) खालील वितरणाचा मध्य, मध्यांक व बहुलक काढा. १३

प्राप्तांक (CI)	वारंवारिता (f)
९०-९९	१
८०-८९	६
७०-७९	८
६०-६९	१०
५०-५९	१५
४०-४९	९
३०-३९	७
२०-२९	५
१०-१९	४

$$N = ६५$$

८. (अ) परिवर्तनशिलतेच्या परिमाणातील चतुर्थक विचलन स्पष्ट करा. ३
- (ब) खालील वितरणाचा चतुर्थक विचलन (QD) काढा. ९

प्राप्तांक (CI)	वारंवारिता (f)
५०-५४	३
४५-४९	७
४०-४४	१०
३५-३९	१५
३०-३४	२०
२५-२९	१२
२०-२४	९
१५-१९	६
१०-१४	३

$$N = ८५$$

[TURN OVER]

(क) वरील वितरणाचा P_{60} आणि ४२ चा PR काढा.

९. खालीलपैकी कोणत्याही चार टीपा लिहा.

- (१) प्रसामान्य वितरण
- (२) कर्टोसिस
- (३) स्क्यूनेस
- (४) 'टी' गुणांक
- (५) 'झेड' गुणांक
- (६) संभाव्यता संकल्पना

१०. (अ) सहसंबंधाचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.

(ब) खालील संचातील सहसंबंध हा श्रेणी-अंतर पध्दतीने काढा.

क्ष	८०	७३	८३	७२	४०	४१	५५	५५
य	९२	१००	९०	९४	९०	११०	१००	१२०

(क) सहसंबंधाचे अर्थ स्पष्ट करा.

४

१६

४

१३

१

T.Y.B.A.**PSYCHOLOGY****ABNORMAL PSYCHOLOGY****(Paper – V) (31/12/2018)****Q.P. Code : 27735****[Time: 3 Hours]****[Marks:100]**

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B: 1. Attempt questions from one of the following methods.
- Attempt any two questions from Ques. No. 1 & any three more questions from Ques. No. 2 to Ques. No. 8.

OR

- Attempt any five questions from Ques. No. 2 to Ques. No. 8
2. Figures to right indicate full marks.

- Discuss sociocultural perspective along with its treatment methods. **20**
  - Explain characteristics, theories & treatment of specific phobias. **20**
  - Describe different conditions related to somatoform disorders. **20**
- Define abnormality. Discuss different causes of abnormality. **20**
- Discuss characteristics, theories & treatment of Gender Identity Disorder. **20**
- Explain bipolar disorder & cyclothymic disorder in detail. **20**
- Describe various symptoms & types of schizophrenia. **20**
- Explain theories & treatment of Borderline Personality Disorder. **20**
- Discuss characteristics, theories & treatment of autistic disorder. **20**
- Describe diagnostic features of kleptomania, pathological gambling, pyromania & trichotillomania. **20**

Turn Over

२

(मराठी रूपांतर)

(वेळ: ३ तास)

(गुण : १००)

सूचना:

१) खालीलपैकी कोणत्याही एका पध्दतीने प्रश्न सोडवा.

अ) प्रश्न क्र. १ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा व प्रश्न क्र. २ ते प्रश्न क्र. ८ मधून आणखीन कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा.

किंवा

ब) प्रश्न क्र. २ ते प्रश्न क्र. ८ मधून कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

२) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. अ)	समाजसांस्कृतिक दृष्टिकोनाची त्यातील उपचारपध्दतींसह चर्चा करा.	२०
ब)	विशिष्ट भयव्याकुलतेची वैशिष्ट्ये, सिध्दान्त व उपचार स्पष्ट करा.	२०
क)	शरीरप्रकारांकित (सोमॅटोफॉर्म) विकृतीशी निगडित विविध स्थितींचे वर्णन करा.	२०
२.	अपसामान्यतेची व्याख्या द्या. अपसामान्यतेच्या वेगवेगळ्या कारणांची चर्चा करा.	२०
३.	लिंगभाव ओळख विकृतीची वैशिष्ट्ये, सिध्दान्त व त्यावरील उपचार यांची चर्चा करा.	२०
४.	द्विटोकी विकृती (बायपोलर डिसऑर्डर) व चक्रानुवर्तित्व विकृती (सायक्लोथायमिक डिसऑर्डर) सखोलपणे स्पष्ट करा.	२०
५.	छिन्नमनस्कतेची विविध लक्षणे व प्रकार यांचे वर्णन करा.	२०
६.	सीमावर्ती व्यक्तिमत्त्व विकृतीवरील सिध्दान्त व उपचार स्पष्ट करा.	२०
७.	स्वमग्न विकृतीची (ऑटिस्टिक डिसऑर्डर) वैशिष्ट्ये, सिध्दान्त व त्यावरील उपचार यांची चर्चा करा.	२०
८.	क्लेप्टोमॅनिया, पॅथॉलॉजिकल गॅम्बलिंग, पायरोमॅनिया व ट्रिक्टिल्लोमॅनिया यांच्या निदानात्मक वैशिष्ट्यांचे वर्णन करा.	२०

T.Y.B.A.

PSYCHOLOGY

INDUSTRIAL AND ORGANISATIONAL PSYCHOLOGY

(Paper - VI) (02/01/2019)

Q. P. Code: 37688

Duration : 3hrs

Total marks 100

1. Attempt 5 questions in all in the following pattern
2. Question No. 7 is compulsory and then :
3. Attempt 2 questions from Question No. 1 and 2 questions from Question No. 2 to Question No. 6

Or

4. Attempt 4 questions from Question No. 2 to Question No.6
5. Figures to the right indicate full marks

Q1	a) Explain interviews as a selection method.	20
	b) Discuss leadership styles.	20
	c) What are individual differences in response to stress? Explain.	20
Q2	Explain paired comparison and self-evaluation in performance appraisal.	20
Q3	Discuss on the job training, vestibule training and apprenticeship.	20
Q4	Elaborate on types of organizational commitment.	20
Q5	Discuss types of OD programs.	20
Q6	How are product pricing, product image, product packaging important? Discuss	20
Q7	Attempt any 4 of the following	20
	a) Assessment centre	
	b) Apprenticeship training	
	c) Achievement Motivation	
	d) Social loafing	
	e) Biofeedback	
	f) Advertising to teens	

*****

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:
1. Question Nos. 1 and 10 are compulsory.
  2. Attempt any two questions out of the remaining from each section.
  3. Attempt six questions in all.
  4. Both the sections should be written in the same answer book.
  5. Use of calculator is allowed. Each step of the calculator should be clearly written in the answer book.
  6. Figures to the right indicate full marks.
  7. Graph paper will be provided.

Section I

- Q. 1** What is Psychological Testing and Assessment? Describe various types of settings in which assessment is conducted. (18)
- Q. 2** Define Test Reliability. Discuss in detail Alternate form Reliability and Kuder Richardson Reliability. (16)
- Q. 3** Explain the concept of Test Validity. Describe Any THREE types of evidence of construct validity. (16)
- Q. 4** Define Item Analysis. Discuss – Item Discrimination Index and Item Difficulty Index. (16)
- Q. 5 a)** Describe Stanford Binet Intelligence Scale: 5th Edition. (SB-5) (08)
- b)** Describe TAT. (08)

Section II

- Q.6 a)** Describe the steps in preparing a frequency distribution table. (03)
- b)** Prepare a frequency distribution table for the following scores. (10)
- 68, 70, 88, 56, 60, 43, 39, 28, 68, 76,
80, 76, 67, 55, 89, 76, 93, 38, 83, 76,
83, 87, 94, 48, 33, 25, 20, 99, 64, 46,
66, 55, 77, 88, 99, 50, 41, 61, 73, 84,
26, 62, 49, 58, 68, 93, 78, 86, 38, 90.
- N = 50
- c)** Draw a Histogram for the Data given above. (03)

Q.P. Code : 38077

- Q.7** a) Describe the mean as a measures of central tendency. (03)
 b) Calculate mean, median and mode for the following data. (13)

CI	f
71-75	3
66-70	4
61-65	6
56-60	8
51-55	10
46-50	10
41-45	7
36-40	6
31-35	3
26-30	2
21-25	1

N = 60

- Q.8** a) Describe Standard Deviation as a measure of variability. (03)
 b) Calculate the Quartile Deviation (QD) for the following Distribution. (09)

CI	f
90-99	3
80-89	6
70-79	7
60-69	9
50-59	10
40-49	8
30-39	5
20-29	4
10-19	3
0-9	1

N = 56

- c) Calculate P_{68} and PR of 78 for the above distribution. (04)
- Q.9** Write short notes on ANY FOUR of the following: (16)
- a) Z-Scores
  - b) T-Scores
  - c) Probability
  - d) Stanine
  - e) Kurtosis
  - f) Skewness

- Q.10** a) Describe Correlation and its Types. (04)
 b) Calculate the Rank Order correlation for the following set of scores. (13)

X	Y
118	68
119	87
146	56
109	92
111	39
114	46
110	55
117	49
120	80
124	77
111	48

- c) Internet your answer. (01)

*****

Q.P. Code : 38077

[वेळ: तीन तास]

[गुण:१००]

Please check whether you have got the right question paper.

- सूचना: १. प्रश्न क्र. १ आणि प्रश्न क्र. १० अनिवार्य आहेत.
 २. प्रत्येक विभागातून उर्वरित प्रश्नापैकी प्रत्येकी दोन प्रश्न सोडवा.
 ३. एकूण सहा प्रश्न सोडवा.
 ४. दोन्ही विभागातील प्रश्न एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.
 ५. साधे गणयंत्रक वापरण्यास परवानगी आहे. गणितीय प्रक्रियेची प्रत्येक पायरी स्पष्टपणे लिहा.
 ६. उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 ७. आलेख कागद पुरविला जाईल.

विभाग -१

- प्र. १ मनोमापन व मूल्यनिर्धारण म्हणजे काय? मानसशास्त्रीय मूल्यनिर्धारणावपरांत येणाऱ्या विविध क्षेत्रांची (सेटिंग्सेचे) स्पष्टीकरण द्या. (१८)
- प्र. २ चाचणी विश्वासाहतेची व्याख्या देऊन पर्यायी बाब विश्वासाहता आणि कुडर -रिचर्डसन विश्वासाहताची चर्चा करा. (१६)
- प्र. ३ चाचणी वैधतेची संकल्पना स्पष्ट करा. रचित वैधतेतील कोणत्याही तीन घटनांबाबतीत सविस्तर स्पष्टीकरण द्या. (१६)
- प्र.४. घटक विश्लेषणाची व्याख्या द्या. घटक भेदनिकृत निर्देशांक आणि घटक काठीण्य निर्देशांकाची चर्चा करा. (१६)
- प्र.५. अ) स्टॅनफोर्ड - बीने बुद्धीमापन कसोटी -५ वी आवृत्तीचे वर्णन करा. (०८)
 ब) टी. ए. टी. विशद करा. (०८)

विभाग -२

- प्र.६ अ) वारंवारिता विभाजनतक्त्याचे टप्पे विशद करा. (०३)
 ब) खालील सुट्या प्राप्तांकाव्दारे वारंवारिता विभाजन तक्ता तयार करा. (१०)
- ६८, ७०, ८८, ५६, ६०, ४३, ३९, २८, ६८, ७६,
 ८०, ७६, ६७, ५५, ८९, ७६, ९३, ३८, ८३, ७६,
 ८३, ८७, ९४, ४८, ३३, २५, २०, ९९, ६४, ४६,
 ६६, ५५, ७७, ८८, ९९, ५०, ४९, ६९, ७३, ८४,
 २६, ६२, ४९, ५८, ६८, ९३, ७८, ८६, ३८, ९०
- N = ५०
- क) वरील वितरणाचा हिस्टोग्राम काढा. (०३)

Q.P. Code : 38077

- प्र.७ अ) केंद्रीय प्रवृत्तीतील परिणाम म्हणून “माध्यमान” विशद करा.
ब) खालील वितरणाचा मध्यमान, मध्यांक व बहुलघू काढा.

(०३)

(१३)

प्रासांक	वारंवारीता
७१-७५	३
६६-७०	४
६१-६५	६
५६-६०	८
५१-५५	१०
४६-५०	१०
४१-४५	७
३६-४०	६
३१-३५	३
२६-३०	२
२१-२५	१

N = ६०

- प्र.८ अ) परिवर्तनशिलतेच्या परिमाणातील प्रमाण विचलन स्पष्ट करा.
ब) खालील वितरणाचा मध्यमान, मध्यांक व बहुलघू काढा.

(०३)

(०९)

प्रासांक	वारंवारीता
९०-९९	३
८०-८९	६
७०-७९	७
६०-६९	९
५०-५९	१०
४०-४९	८
३०-३९	५
२०-२९	४
१०-१९	३
०-९	१

N = ५६

- क) वरील वितरणाचा P_{66} आणि ७८ चा PR काढा.
प्र.९ खालीलपैकी कोणत्याही चार टिपा लिहा.

(०४)

(१६)

- अ) झेड – गुणांक
ब) टी-गुणांक
क) संभाव्यता
ड) स्टानाईम
इ) कर्टोसिस
ई) स्क्वूनेस

Q.P. Code : 38077

प्र.१० अ) सहसंबंध आणि सहसंबंधाचे प्रकार विशद करा.

(०४)

ब) खालील संचातील सहसंबंध श्रेणी -अंतर पद्धती ने काढा.

(१३)

क्ष	य
११८	६८
११९	८७
१४६	५६
१०९	९२
१११	३९
११४	४६
११०	५५
११७	४९
१२०	८०
१२४	७७
१११	४८

क) आपल्या सहसंबंधाचा उत्तराचा अर्थ स्पष्ट करा.

(०१)

*****

T.Y.B.A.

PSYCHOLOGY

ABNORMAL PSYCHOLOGY

(Paper – V) (09/01/2019)

Q.P. Code :07969

[Time: Three Hours]

[Marks:100]

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: 1. Attempt any **two** question from Q.no.1 and attempt any **three** questions from Q.no.2 to question no.8.

OR

Attempt any **five** questions from question no.2 to question no.8.

2. Attempt **five** questions in all.

- Q.1** a. Discuss the conditions related to somatoform disorder. **20**
b. Define suicide. Why do people commit suicide? **20**
c. Describe narcissistic personality disorder, paranoid personality disorder, and OCPD. **20**
- Q.2** Describe the sociocultural perspectives to explain abnormality. **20**
- Q.3** Explain the characteristics, theories, and treatment of social phobia. **20**
- Q.4** Write short notes on: **20**
a) Sexual aversion disorder
b) Male erectile disorder
c) Female orgasmic disorder
d) Sexual pain disorder
- Q.5** Discuss in detail the various aspects of mental status examination. **20**
- Q.6** Describe the psychological and sociocultural treatments used for schizophrenia. **20**
- Q.7** Explain learning disorder, communication disorder, and motor skills disorder. **20**
- Q.8** Describe the characteristics, theories, and treatment of sexual impulsivity. **20**

[वेळ: तीन तास]

[गुण:१००]

Please check whether you have got the right question paper.

N.B: १. प्रश्न क्र. १ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा आणि प्रश्न क्र. २ ते प्रश्न क्र. ८ मधून कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा.

किंवा

प्रश्न क्र. २ ते प्रश्न क्र. ८ मधून कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

२. एकूण पाच प्रश्न सोडवा.

- प्र. १ अ) शरीरप्रकारांकित (सोमॅटोफॉर्म) विकृतीशी संबंधित स्थितींवर चर्चा करा. २०
- ब) आत्महत्याची व्याख्या द्या. लोक आत्महत्या का करतात? २०
- क) आत्मकेंद्रित व्यक्तिमत्व विकृती, सशयविक्षोभित व्यक्तिमत्व विकृती आणि अयथार्थ विचार व कृतीप्रधान व्यक्तिमत्व विकृती यांचे वर्णन करा. २०
- प्र. २ अपसामान्यता स्पष्ट करणाऱ्या समाजसांस्कृतिक दृष्टिकोनाचे वर्णन करा. २०
- प्र. ३ सामाजिक भयव्याकुलतेची वैशिष्ट्ये, सिद्धान्त आणि उपचार स्पष्ट करा. २०
- प्र. ४ संक्षिप्त टिपा लिहा. २०
- अ) सेक्शुअल अॅव्हर्जन डिसऑर्डर
ब) मेल इरेक्टाइल डिसऑर्डर
क) फिमेल ऑरगॅझ्मिक डिसऑर्डर
ड) सेक्शुअल पेन डिसऑर्डर
- प्र. ५ मानसिक स्थितीच्या परीक्षेच्या विविध अंगांची सविस्तर चर्चा करा. २०
- प्र. ६ छिन्नमनस्कतेसाठी वापरण्यात येणाऱ्या मानसशास्त्रीय व समाजसांस्कृतिक उपचारांचे वर्णन करा. २०
- प्र. ७ अध्ययनविषयक विकृती, संप्रेषण विकृती आणि कारक कौशल्यांशी निगडित विकृती स्पष्ट करा. २०
- प्र. ८ लैंगिक उर्मीप्रधानतेची वैशिष्ट्ये, सिद्धान्त व उपचार यांचे वर्णन करा. २०

T.Y.B.A.
PSYCHOLOGY
INDUSTRIAL AND ORGANISATIONAL PSYCHOLOGY
(Paper - VI) (10/01/2019)

Marks: 80

Marks: 100

For IDOL students: 3 Hours

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B: 1. Figures to the right indicate full marks.
2. All answer should be written in the same answer book.

For Regular students:

Attempt Q.no.1 for 40 marks and any two more questions from Q.no.2 to Q.no.6

OR

Attempt any four questions from Q.no.2 to Q.no.6

For IDOL students:

Follow the same instructions as given above and also attempt Q.no.7 which is compulsory for IDOL.

- Q.1 **Answer any two of the following:** **40**
 a) Explain the use of assessment centers in the process of employee selection.
 b) Explain leadership function and the pressures & problems of leaders.
 c) Explain work-family balance and discuss the organizational assistance in work-family balance.
- Q.2 Discuss the sources of bias in performance appraisal. **20**
- Q.3 **Write short note on any four of the following:** **20**
 a) On job training
 b) Behaviour modification
 c) Job rotation
 d) Apprenticeship
 e) Executive coaching
 f) Career Development & Planning
- Q.4 Define job satisfaction & elaborate on the relationship between personal characteristics & job satisfaction. **20**
- Q.5 Elaborate on Technological change and organizational structure. **20**
- Q.6 Explain surveys and public opinion polls, focus group, motivation research and observation of shopping behavior as research methods in consumer psychology. **20**
- Only for IDOL**
- Q.7 Write short note on any four of the following: **20**
 a) 360 Degree Feedback
 b) Critical Incident Technique
 c) Role of Power
 d) Types of commitment
 e) High involvement management
 f) Product pricing

*****

[नियमित विद्यार्थ्यांसाठी वेळ : २:३०]

[गुण : ८०

दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या विद्यार्थ्यांसाठी : ३ तास]

१००]

Please check whether you have got the right question paper.

- सूचना : १. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
२. सर्व प्रश्नांची उत्तरे एकाच उत्तर पत्रिकेत लिहावीत.
३. मूळ इंग्रजी शब्द प्रमाण मानावेत.

नियमित विद्यार्थ्यांसाठी

४. प्रश्न क्र.१ हा ४० गुणांसाठी सोडवा व प्रश्न २ ते ६ मधून कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

किंवा

प्रश्न क्र.२ ते ६, मधून कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.

५. नियमित विद्यार्थ्यांसाठी असलेल्या सुचानंशिवाय प्रश्न क्र.७ वा हा फक्त दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या विद्यार्थ्यांसाठी सोडवा.

- प्र.१ कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. ४०
अ) कर्मचारी निवडणाऱ्या प्रक्रियेत मुल्यांकन केंद्राचा वापर कसा होतो हे स्पष्ट करा.
ब) नेतृत्वाची कार्ये स्पष्ट करा आणि नेत्यांवरील दबाब आणि समस्या यांची चर्चा करा.
क) कार्य-कुटुंब संतुलन स्पष्ट करा आणि कार्य-कुटुंब संतुलनात संघटनेची मदत यावर चर्चा करा.
- प्र.२ कार्यकृती मुल्यांकनाच्या विविध पूर्वग्रह उगमांची चर्चा करा. २०
- प्र.३ थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) २०
अ) कामाच्या जागी प्रशिक्षण
ब) वर्तन परिवर्तन
क) वेगवेगळ्या कार्यावर फिरविणे
ड) शिकाऊ उमेदवार
इ) व्यवस्थापक शिकवणी
ई) व्यवसायमार्ग प्रगती आणि योजना
- प्र.४ कार्य समाधानाची व्याख्या द्या आणि व्यक्तिगत गुणधर्म आणि कार्यसमाधान यामधील संबंध स्पष्ट करा. २०
- प्र.५ तांत्रिक बदल आणि संघटना रचना यांचा तपशीलवार माहिती द्या. २०
- प्र.६ सर्वेक्षण आणि लोकमत मोजणी, केंद्रित समूह, प्रेरणा संशोधन आणि खरेदी वर्तनाचे निरीक्षण या ग्राहक मनोविज्ञानातील संशोधन पद्धती म्हणून स्पष्ट करा. २०

फक्त दूरस्थ विद्यार्थ्यांसाठी

प्र.७ संक्षिप्त टिपा लिहा (कोणत्याही चार)

- अ) मूल्यांकनासाठी ३६०° पञ्चभरणी
- ब) टीकात्मक घटना तंत्र
- क) सत्तेची भूमिका
- ड) संघटना बांधिलकीचे प्रकार
- इ) उच्च गुंतवणूक व्यस्थापन
- ई) वस्तूंची किंमत ठरविणे

*****

२०

T.Y.B.A.

HISTORY

MEDIEVAL INDIA (1000 A.D. TO 1707 A. D.)

(Paper – IV) (28/12/2018)

Duration: 3 Hours

Marks :- 100

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B.:**
- 1. Attempt any five questions.**
  - 2. All question carry equal marks.**

- Q.1** Discuss the Socio-economic conditions of India on the eve of the Turkish Invasion. **20**
- Q.2** Describe the different policies of Muhammad Bin Tughlaq. **20**
- Q.3** Examine the Market policy and Military reforms of Ala-ud-Din-Khilji. **20**
- Q.4** Briefly explain the rise and fall of the Vijaynagar empire. **20**
- Q.5** Give an account of Babur's role in establishment of Mughal empire in India. **20**
- Q.6** Narrate the Akbar's Rajput Policy in expansion of the Mughal empire. **20**
- Q.7** Assess the Central and provincial administration of the Mughals. **20**
- Q.8** Evaluate the contribution of Sambhaji in Maratha Swarajya. **20**
- Q.9** Trace the contribution of Bhakti Saints in the Socio-Cultural Movement in India. **20**
- Q.10** Write short note on (Any Two) **20**
- Balban
  - Iqta system
  - Position of women during Medieval period
  - Art and architecture of Sultanate period.

*****

वेळ : ३ तास

एकूण गुण :- १००

Please check whether you have got the right question paper.

- सूचना: १. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

- प्र.१ तुर्की आक्रमणाच्या वेळी भारतातील सामाजिक आणि आर्थिक परिस्थितीची चर्चा करा.
- प्र.२ मोहम्मद बिन तुघलक च्या विविध धोरणांचे वर्णन करा.
- प्र.३ अल्लाउद्दीनचे बाजार नियंत्रण धोरण व लष्करी सुधारणांचे परीक्षण करा.
- प्र.४ विजयनगर साम्राज्याचा उदय व ऱ्हास स्पष्ट करा.
- प्र.५ भारतातील मुघल साम्राज्य स्थापनेत बाबरच्या भूमिकेचा आढावा घ्या.
- प्र.६ मोगल साम्राज्य विस्तारासाठी अकबरच्या राजपूत धोरणांचा आढावा घ्या.
- प्र.७ मोगलांच्या केंद्रीय व प्रांतीय प्रशासनाचा आढावा घ्या.
- प्र.८ मराठा स्वराज्यातील छत्रपती संभाजींचे योगदान विशद करा.
- प्र.९ भारतातील भक्ती चळवळीतील संतांचे सामाजिक आणि सांस्कृतिक योगदानावर प्रकाश टाका.
- प्र.१० टिपा लिहा. (कोणत्याही दोन)
- १) बल्बन
२) इक्ता पद्धत
३) मध्ययुगीन काळातील स्त्रियांची स्थिती
४) सुलतान कालीन कला व स्थापत्य

*****

Instruction – 1) Attempt any five questions.

2) All questions carry equal marks.

Qus. 1 Explain the nature and importance of 1857's Revolt.

Qus. 2 Explain the contribution of Bramho Samaj & Arya Samaj in the Movement of Social & Religious Reformation.

Qus. 3 Give detail account of the background of the emergence of Extremism and also discuss the contribution of LokmanyaTilak in the National Movement.

Qus. 4 Discuss the contribution of Sardar Patel in merger of Princely States.

Qus. 5 Write short notes. [Any Two]

A] Political and Religious factors of the Revolt of 1857

B] Drain Theory

C] Revolutionary Nationalism

D] Quite India Movement

Qus. 6 Analyse the factors that causes imposition of Emergency in 1975.

Qus.7 Evaluate the performance of Janata Government [1977-80].

Qus. 8 Review the relation of India-U.S.S.R. during the period of 1947 to 1984.

Qus. 9 Evaluate the Separatist Movement in India.

Qus. 10 Write short notes [Any Two]

A] Green Revolution

B] Fundamental Principles of foreign policy of India.

C] Women Empowerment

D] Development in Science and Technology

&&&&

मराठी रुपांतर

वेळ— ३ तास

एकूण गुण— १००

सूचना— १) कोणतेही पाच प्रश्नसोडवा.

२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्रश्न १ ला. १८५७ च्या उठावाचे स्वरूप आणि महत्त्व स्पष्ट करा.

प्रश्न २ रा. सामाजिक व धार्मिक सुधारणा चळवळीत ब्राम्हो समाज व आर्य समाज यांचे योगदान सांगा.

प्रश्न ३ रा. जहालवादाच्या उदयाची पार्श्वभूमी व लोकमान्य टिळकांचे राष्ट्रीय चळवळीतील योगदान याविषयी सविस्तर लिहा.

प्रश्न ४ था. संस्थानांच्या विलीनीकरण संदर्भात सरदार पटेलांचे योगदान सांगा.

प्रश्न ५ वा. टीपा लिहा (कोणत्याही दोन)

अ) १८५७ च्या उठावाची राजकीय व धार्मिक कारणे

ब) आर्थिक निःस्सारणाचा सिध्दांत

क) क्रांतिकारी राष्ट्रवाद

ड) चलेजाव आंदोलन

प्रश्न ६ वा. आणीबाणी लागू करण्यास कारणीभूत घटकांचे विश्लेषण करा.

प्रश्न ७ वा. जनता सरकारच्या (१९७७—८०) कामगिरीचे मूल्यमापन करा.

प्रश्न ८ वा. भारताच्या रशिया बरोबरील संबंधांचा (१९४७—८४) आढावा घ्या.

प्रश्न ९ वा. भारतातील फूटीरतावादी चळवळीचे मूल्यमापन करा.

प्रश्न १० वा. टीपा लिहा. (कोणत्याही दोन)

अ) हरितक्रांती

ब) भारताच्या परराष्ट्र धोरणाची मूलतत्वे

क) महिला सबलीकरण

ड) विज्ञान व तंत्रज्ञानातील प्रगती

T.Y.B.A.

HISTORY

ARCHAEOLOGY, MUSEOLOGY AND LIBRARY SCIENCE

(Paper – VI) (02/01/2019)

Q. P. Code : 38742

(3 Hours)

(Total Marks: 100)

Please check whether you have the right question paper.

- N.B.:**
- 1) Attempt **any four** questions of which at least on question should be from **each section**.
  - 2) **All** questions carry **equal marks**.
  - 3) Answers to **all** questions should be written in the same **answer sheet**.

Section – I

1. Explain in detail the various types of Archaeological dating techniques and the methods of excavation.
2. Give a detailed account of the history of numismatic study in India.
3. Write short note on **any two** of the following :
  - a) Archaeology and Geology, Archaeology and Environment.
  - b) Brhami and Kharoshti.
  - c) Kushana and Satavahana coinage.
  - d) Contribution of Epigraphy to Indian History.

Section – II

4. Examine the history of Museum Movement in India from 1784-1947.
5. Discuss with suitable examples the various types of Museums held.
6. Write short note on **any two** of the following :
  - a) Role of a curator.
  - b) Methods of collection of objects in a Museum.
  - c) Care of Museum objects.
  - d) Types of Museum exhibition.

Section – III

7. Define the term library. Write a note on the history of library movement in India.
8. Elaborate on the methods of care of books and other material.
9. Write short note on **any two** of the following :
  - a) Duties and responsibilities of a librarian.
  - b) Classification and cataloguing of library records.
  - c) Issue of books.
  - d) Electronic revolution and libraries.

TURN OVER

(मराठी रुपांतर)
(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : १) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा. प्रत्येक विभागातून किमान एक प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
३) सर्व विभागाची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.

विभाग - १

१. पुरातत्त्वशास्त्रातील कालनिश्चिती आणि उत्खननाच्या विविध पध्दतीची माहिती सविस्तर लिहा.
२. भारतातील नाणकशास्त्राच्या इतिहासाच्या अभ्यासातील टप्प्याचा विस्तृत आढावा घ्या.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :
अ) पुरातत्त्वशास्त्र आणि भूगोल व पर्यावरणशास्त्र.
ब) ब्राह्मी आणि खरोष्टी लिपी.
क) कुशाण आणि सातवाहन नाणी.
ड) पुराभिलेखशास्त्राचे भारतीय इतिहासातील योगदान.

विभाग - २

४. इ.स. १७८४ ते १९४७ या काळातील भारतातल्या वस्तुसंग्रहालयातील चळवळीच्या इतिहासाचे परिक्षण करा.
५. वस्तुसंग्रहालयाच्या विविध प्रकारांची सुयोग्य उदाहरणासह चर्चा करा.
६. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :
अ) अभिरक्षकाची भूमिका.
ब) वस्तुसंग्रहालयातील वस्तु गोळा करण्याच्या पध्दती.
क) वस्तुसंग्रहालयातील वस्तुची काळजी.
ड) वस्तुसंग्रहालयातील वस्तुप्रदर्शनाचे प्रकार.

विभाग - ३

७. ग्रंथालयाची व्याख्या सांगा. भारतातील ग्रंथालयीन चळवळीच्या इतिहासावर टिप लिहा.
८. ग्रंथालयातील पुस्तके व इतर साहित्याचे संवर्धन करण्याच्या पध्दतीचे विवेचन करा.
९. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :
अ) ग्रंथपालाची कर्तव्ये व जबाबदाऱ्या.
ब) ग्रंथालयीन दस्तावेजांचे वर्गीकरण व तालकीकरण.
क) पुस्तकांची देवघेव.
ड) इलेक्ट्रॉनिक क्रांती व ग्रंथालये.

TURN OVER

T.Y.B.A.**HISTORY****MEDIEVAL INDIA (1000 A.D. TO 1707 A. D.)****(Paper – IV) 08/01/2019)****Duration: 3 Hours****Marks :- 100****Please check whether you have got the right question paper.**

- N.B.:**
- 1. Attempt any five questions.**
  - 2. All question carry equal marks.**

- Q.1** Explain in detail economic and political condition of India on the eve of Turkish Invasion. **20**
- Q.2** Describe the role of Qutub-ud-Din-Aibak in foundation of Delhi Sultante. **20**
- Q.3** Trace the economic, social and cultural condition of Vijaynagar empire. **20**
- Q.4** Write in detail about Sher Shah's Administrative reforms. **20**
- Q.5** Shahajahan period was the 'Golden Age'. Examine. **20**
- Q.6** Give an account of revenue policy of Mughal empire. **20**
- Q.7** Assess the role of Shivaji in the foundation of Swarajya. **20**
- Q.8** Review the agriculture and industrial condition during Mughal period. **20**
- Q.9** Discuss the growth of Art, painting and calligraphy during Medieval period. **20**
- Q.10** Write short note on (Any Two) **20**
- a) Administrative reforms of Alauddin Khilji
  - b) Sambhaji
  - c) Caste system and Slavery during sultanate period
  - d) Sikhism

*****

वेळ : ३ तास

एकूण गुण :- १००

Please check whether you have got the right question paper.

सूचना:

१. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

- प्र.१ तुर्की आक्रमण कालीन भारतातील आर्थिक व राजकीय परिस्थिती स्पष्ट करा.
- प्र.२ दिल्ली सुलतानशाहीच्यास्थापनेत कुतुबदीन ऐबकच्या भूमिकेचे वर्णन करा.
- प्र.३ विजयनगर साम्राज्याच्या आर्थिक, सामाजिक आणि सांस्कृतिक परिस्थितीवर प्रकाश टाका.
- प्र.४ शेरशाह सूरच्या प्रशासकीय सुधारणांवर सविस्तर टिपा लिहा.
- प्र.५ शहजहानच्या काळ हा 'सुवर्ण युग' होता परीक्षण करा.
- प्र.६ मोगल साम्राज्याच्या महसूल धोरणांविषयी चर्चा करा.
- प्र.७ स्वराज्य स्थापनेत शिवाजी महाराजांची भूमिका स्पष्ट करा.
- प्र.८ मोगलकालीन शेती व कारखानदारीच्या आढावा घ्या.
- प्र.९ मध्ययुगीन काळातील कला, स्थापत्य, व हस्ताक्षर कलेच्या विस्ताराची चर्चा करा.
- प्र.१० टिपा लिहा. (कोणत्याही दोन)
- १) अल्लाउद्दीन खिलजीच्या प्रशासकीय सुधारणा
  - २) छत्रपती संभाजी
  - ३) सुलतान काळातील जातप्रथा व गुलामगिरी
  - ४) शिख संप्रदाय

*****

Instruction – 1) Attempt any five questions.

2) All questions carry equal marks.

Qus. 1 Review the eminent causes of the Revolt of 1857.

Qus. 2 Explain the contribution of Arya Samaj & Prarthana Samaj in the Movement of Social & Religious Reformation.

Qus. 3 Explain the role and working method of moderates in the National Movement.

Qus.4 Explain the silent features of Indian Constitution.

Qus. 5 Write short notes. [Any Two]

- A] The Nature of 1857's Revolt
- B] Formation of Indian National Congress
- C] Revolutionary Movement of Maharashtra
- D] Economic reforms in Nehru Era

Qus. 6 Review the causes of Emergency in 1975.

Qus.7 Discuss in details success and failures of Janata Government.

Qus. 8 Review the India's relations with its neighbouring countries.

Qus. 9 Evaluate the growth of Communalism in India.

Qus. 10 Write short notes [Any Two]

- A] Nationalisation of Banks.
- B] India – U.S.A. relations (1947-1984)
- C] Women Empowerment
- D] Development in Science and Technology

&&&&

मराठी रुपांतर

वेळ— ३ तास

एकूण गुण— १००

- सूचना— १) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्रश्न १ ला. १८५७ च्या उठावाच्या ठळक कारणांचा आढावा घ्या.

प्रश्न २ रा. सामाजिक व धार्मिक सुधारणा चळवळीत आर्य समाज व प्रार्थना समाज यांच्या योगदानाची चर्चा करा.

प्रश्न ३ रा. राष्ट्रीय चळवळीत मवाळांची भूमिका व कार्यपध्दती स्पष्ट करा.

प्रश्न ४ था. भारतीय राज्यघटनेची ठळक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न ५ वा. टीपा लिहा (कोणत्याही दोन)

- अ) १८५७ च्या उठावाचे स्वरूप
ब) राष्ट्रीय सभेची स्थापना
क) महाराष्ट्रातील क्रांतिकारी चळवळ
ड) नेहरू युगातील आर्थिक सुधारणा

प्रश्न ६ वा. १९७५ च्या आणीबाणीच्या कारणांचे परीक्षण करा.

प्रश्न ७ वा. जनता सरकारचे यशापयश याविषयी सविस्तर चर्चा करा.

प्रश्न ८ वा. भारताचे शेजारील राष्ट्रांबरोबरील संबंधांचा आढावा घ्या.

प्रश्न ९ वा. भारतातील जमातवादाच्या विकासाचे मूल्यमापन करा.

प्रश्न १० वा. टीपा लिहा. (कोणत्याही दोन)

- अ) बँकांचे राष्ट्रीयीकरण
ब) भारत—अमेरिका संबंध (१९४७—८४)
क) महिला सक्षमीकरण
ड) विज्ञान व तंत्रज्ञानातील प्रगती

T.Y.B.A.

HISTORY

ARCHAEOLOGY, MUSEOLOGY AND LIBRARY SCIENCE

(Paper - VI) (10/01/2019)

(3 Hours)

Q. P. Code : 38743

(Total Marks: 100)

Please check whether you have the right question paper.

- N.B.:**
- 1) Attempt **any four** questions of which at least on question should be from **each section**.
  - 2) **All** questions carry **equal marks**.
  - 3) Answers to **all** questions should be written in the same **answer sheet**.

Section – I

1. What is the meaning of Archaeology? Discuss in detail Archaeology's connection with other sciences.
2. Define the term epigraphy and discuss the types of inscriptions.
3. Write short note on **any two** of the following :
  - a) Dating techniques.
  - b) Brahmi and Kharoshti inscriptions.
  - c) Gupta coinage.
  - d) Contribution of Numismatics to Indian History.

Section – II

4. Define the term Museum and trace the various types of Museums in India.
5. State the different methods of collecting antiquities in Museums.
6. Write short note on **any two** of the following :
  - a) Museum movement in India.
  - b) Role of a curator.
  - c) Care of organic objects.
  - d) Types of exhibition.

Section – III

7. Define the term library and describe the role of a librarian in modern library.
8. Explain the various methods of taking care of books in a library.
9. Write short note on **any two** of the following :
  - a) Classification of books.
  - b) Inter-library loan facility.
  - c) Issue of books.
  - d) Reference services.

TURN OVER

(मराठी रुपांतर)
(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : १) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा. प्रत्येक विभागातून किमान एक प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
३) सर्व विभागाची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.

विभाग - १

१. पुरातत्त्वशास्त्र म्हणजे काय? पुरातत्त्वशास्त्राचे अन्य शास्त्राशी असणारे संबंधांची सविस्तर चर्चा करा.
२. पुराभिलेखशास्त्राची व्याख्या लिहून पुराभिलेखांच्या विविध प्रकारांची चर्चा करा.
३. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :
अ) कालमापन पध्दती.
ब) ब्राह्मी आणि खरोष्टी लिपी.
क) गुप्तांची नाणी.
ड) भारतीय इतिहासातील नाणकशास्त्राचे योगदान.

विभाग - २

४. वस्तुसंग्रहालय म्हणजे काय? भारतातील वस्तुसंग्रहालयांच्या विविध प्रकारांचा आढावा घ्या.
५. वस्तुसंग्रहालयामध्ये दुर्मिळ वस्तुसंग्रह करण्याच्या विविध पध्दती सांगा.
६. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :
अ) भारतातील वस्तुसंग्रहालय चळवळ.
ब) अभिरक्षकाची भूमिका.
क) सेंद्रिय वस्तूची काळजी.
ड) वस्तुप्रदर्शनाचे प्रकार.

विभाग - ३

७. ग्रंथालयाची व्याख्या लिहून आधुनिक ग्रंथालयातील ग्रंथपालाची भूमिका विशद करा.
८. ग्रंथालयातील पुस्तकांची काळजी घेण्याच्या विविध पध्दती स्पष्ट करा.
९. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा :
अ) पुस्तकांचे वर्गीकरण.
ब) आंतर ग्रंथालय कर्ज सुविधा.
क) पुस्तकांचे वाटप.
ड) संदर्भ सेवा.

TURN OVER

T.Y.B.A.

HISTORY

HISTORY OF MARATHAS

(Paper – VII) (JAN-2019)

Total Marks: 100

Note: 1. Attempt any five Questions

2. All questions carry equal marks

1. Bring out the significance of the Marathi or Persian Sources for the history of the Marathas.
2. Review the Socio-cultural and political conditions of Maharashtra in early 17th century.
3. Comment on: 1. Afzalkhan Episode 2. Maharani Tarabai
4. Critically evaluate the importance of the Shivaji's Coronation.
5. Trace the events that led to the Civil War between Shahu and Tarabai.
6. Review the circumstance leading to the third battle of Panipat. What were the causes of the defeat of Marathas?
7. Estimate the achievements of Madhavrao I in restoring the lost prestige and power of the Marathas after the third battle of Panipat.
8. State the causes of the downfall of the Maratha power.
9. Give an account for the administration of Chhatrapati Shivaji Maharaj with special reference to Ashtapradhan Mandal.
10. Write short note on **any two** of the following:
  - A) Karnataka Expedition of Shivaji Maharaj
  - B) Chhatrapati Rajaram
  - C) Malharao Holkar
  - D) Position of Women under Maratha rule

*****

(मराठी रुपांतर)

वेळ: ३ तास

एकूण गुण: १००

सूचना: १. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.

२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. मराठ्यांच्या इतिहासाच्या अभ्यासासाठी मराठी अथवा फारसी साधनांचे महत्त्व स्पष्ट करा.
२. सतराव्या शतकाच्या पूर्वार्धातील दख्खनच्या राजकीय, सामाजिक व सांस्कृतिक परीस्थितीचा आढावा घ्या.
३. भाष्य करा: १. अफझलखान प्रकरण २. महाराणी ताराबाई
४. शिवाजी महाराजांच्या राज्याभिषेकांचे चिकित्सक मूल्यमापन करा.
५. शाहू आणि ताराबाई यांच्या मधील यादवी युद्धास कारणीभूत ठरलेल्या घटनांचा मागोवा घ्या.
६. पानिपतच्या तिसऱ्या युद्धास कारणीभूत ठरलेल्या परिस्थितीचा आढावा घ्या, त्यामध्ये मराठ्यांच्या पराभवाची कारणे कोणती होती?
७. पानिपतच्या तिसऱ्या युद्धानंतर मराठ्यांचे गेलेले वैभव व सत्ता परत मिळविण्यासाठी पहिल्या माधवराव पेशव्याने केलेल्या कामगिरीचे मुल्यांकन करा.
८. मराठी सत्तेच्या ज्ञासाची करणे विशद करा.
९. अष्टप्रधान मंडळाच्या विशेष संदर्भासह शिवाजी महाराजांच्या मुलकी प्रशासनाची माहिती सांगा.
१०. खालील पैकी कोणत्याही दोहोंवर टिपा लिहा.
  - अ) शिवाजी महाराजांची कर्नाटक मोहीम
  - ब) छत्रपती राजाराम
  - क) मल्हारराव होळकर
  - ड) मराठेकालीन स्त्रियांची स्थिती

*****

Please check whether you have the right question paper.

N.B.: 1) Attempt **any five** questions.

2) **All** questions carry **equal marks. (20 marks each)**

1. Explain the term Cold War and elaborate its causes.
2. Describe the meaning and growth of non-alignment movement.
3. Analyse the progress of Arms Race from 1962 - 1989.
4. Discuss the causes of 1979 revolution in Iran and the role of Ayatollah Khomeini.
5. Evaluate the factors that led to the collapse of communism in USSR.
6. Comment on :
  - a) Economic Miracle in Japan
  - b) Open Market Economy in China
7. Examine the circumstances that led to the establishment of the Organization of African Unity (OAU).
8. Give an account of Civil Rights Movement in the United States of America.
9. Review the causes and effects of poverty in the contemporary world.
10. Write Short Notes on **any two** of the following :
  - a) Cold war in Vietnam
  - b) Iran- Iraq Conflict
  - c) Achievements of U.N.O
  - d) Women's Liberation Movement

(मराठी रुपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण : १००)

- सूचना : १) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत. (प्रत्येकी २० गुण)

१. शीतयुद्ध ही संज्ञा स्पष्ट करून शीतयुद्धाच्या कारणांची सविस्तर माहिती द्या.
२. आलिप्ततावादी चळवळीच्या अर्थ सांगून चळवळीच्या वाटचालीचे वर्णन करा.
३. इ.स. १९६२ ते १९८९ या काळातील शस्त्रास्त्र स्पर्धेच्या विकासाचा वृत्तांत लिहा.
४. इ.स. १९७९ च्या इराणी क्रांतीच्या कारणांची चर्चा करून क्रांतीमधील आयतुल्ला खोमेनी यांच्या भूमिकेचे विवेचन करा.
५. रशियातील साम्यवादाच्या अधःपतनाला कारणीभूत ठरलेल्या घटकांचे मुल्यांकन करा.
६. भाष्य करा :
अ) जपानमधील आर्थिक चमत्कार
ब) चीनमधील 'खुली बाजारपेठ' व्यवस्था
७. आफ्रिकन एकता संघाच्या (OAU) स्थापनेला जबाबदार ठरलेल्या परिस्थितीचे परिक्षण करा.
८. अमेरिकेतील नागरी हक्क चळवळीचा आढावा घ्या.
९. समकालीन जगातील गरिबीची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा.

१०. टिपा लिहा (कोणत्याही चार) :

- अ) व्हिएतनाम आणि शीतयुद्ध
- ब) इराण - इराक संघर्ष
- क) संयुक्त राष्ट्रसंघटनेचे (UNO) यश
- ड) स्त्री मुक्ती चळवळ

T.Y.B.A.

HISTORY

ELEMENTS OF RESEARCH METHODOLOGY

(Paper – IX) (JAN-2019)

Q.P. Code :37805

[Time: 3 Hours]

[Marks: 100]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:
1. Answer any five questions
  2. All questions carry equal marks

1. Explain the meaning of social science research and discuss its objectives with relevant examples
2. Describe the characteristics of an ideal hypothesis
3. Make a study of Case Study as a good research design
4. What is a Questionnaire? Explain its characteristics, merits and demerits.
5. Make a study of the steps that a researcher in Maratha history will take to collect and classify source material.
6. Is Data Processing important in social science research? Discuss.
7. Examine different types of Research Reports with suitable examples.
8. Write short notes: (**any two**)
  - a. Sources of a research problem
  - b. Interview Method
  - c. Data Analysis
  - d. Bibliography

Turn Over

(मराठी रुपांतर)

(३ तास)

(एकूण गुण: १००)

सूचना : १. पुढीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे द्या.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

१. सामाजिक शास्त्रांतील संशोधनाचा अर्थ सांगून संशोधनाच्या उद्दीष्टांची उचित उदाहरणांसह चर्चा करा.
२. आदर्श अभ्युपगमाच्या वैशिष्ट्यांचे वर्णन करा.
३. व्यष्टी अध्ययन पध्दतीचा एक सुयोग्य संशोधन आराखडा म्हणून अभ्यास करा.
४. प्रश्नावली म्हणजे काय? प्रश्नावलीची वैशिष्ट्ये, फायदे व मर्यादा स्पष्ट करा.
५. मराठ्यांच्या इतिहासाचे संशोधक म्हणून संदर्भ साधनांचे संकलन व वर्गीकरण कसे कराल त्याची माहिती द्या.
६. सामाजिक शास्त्रांच्या संशोधनात तथ्य प्रक्रियाकरण महत्वाचे आहे का? चर्चा करा.
७. संशोधन अहवालाच्या प्रकारांचे उचित उदाहरणांसह परिक्षण करा.

८. टिपा लिहा (कोणत्याही दोन)

- अ) संशोधन समस्येची साधने
- ब) मुलाखत पध्दती
- क) तथ्य विश्लेषण
- ड) संदर्भ सूची

T.Y.B.A.

ECONOMICS

ADVANCED ECONOMIC THEORY

(Paper – IV) (28/12/2018)

[Time: 3 Hours]

[Marks:100]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:
1. Attempt any five questions selecting not more than three from one section.
  2. Figures to the right indicate full marks.
  3. Draw neat diagram wherever necessary.

Section – I

Q. 1 Attempt **any two** of the following:

- a) Explain the different features of oligopoly. (10)
- b) What is price leadership & explain the low cost price leadership model. (10)
- c) Show how Nash Equilibrium is attained in Game Theory. (10)

Q. 2 Attempt **any two** of the following:

- a) Explain factor price determination under perfect competition in factor market and imperfect competition in the product market. (10)
- b) Explain modern theory of rent. (10)
- c) Explain the risk bearing and uncertainty theory of profit. (10)

Q. 3 Attempt **any two** of the following:

- a) Discuss the concept of General Equilibrium and its existence. (10)
- b) What is Pareto optimality? Explain the marginal condition of efficiency. (10)
- c) Explain the Arrows Impossibility theorem. (10)

Q. 4 Attempt **any two** of the following:

- a) Explain the concept of search cost? Discuss the problems of information failure. (10)
- b) What is adverse selection? Explain how market signaling can be used to overcome this problem. (10)
- c) Discuss the principle agent problems. (10)

Section II

Q. 5 Attempt **any two** of the following:

- a) Derive LM curve and explain its features. (10)
- b) Explain the relationship between slope of IS curve and effectiveness of monetary policy. (10)
- c) Derive Aggregate demand curve and explain its features. (10)

Q. 6 Attempt **any two** of the following:

- a) Explain the determination of the foreign exchange rate under free market. (10)
- b) Explain the relative efficiency of fiscal policy under flexible exchange rate and perfect capital mobility in Mundel Fleming model. (10)
- c) Explain the concept and structure of the balance of payments. (10)

Q. 7 Attempt **any two** of the following:

- a) Explain the modern theory of international trade. (10)
- b) Explain the law of reciprocal demand with the help of offer curve. (10)
- c) What are tariff? Show the effects of tariff with the help of a diagram. (10)

Q. 8 Attempt **any two** of the following:

- a) What is public goods? Explain its features. (10)
- b) Explain Eric Lindhal's voluntary exchange model. (10)
- c) Discuss the problem of 'Dead weight Loss in burden of taxation. (10)

*****

[वेळ: 3 तास]

[गुण:१००]

- सूचना: १. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा परंतु एका विभागातील जास्तीत जास्त तीन प्रश्न सोडवा.
२. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
३. आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

विभाग – १

प्र. १ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) अल्पअधिकाराची विविध वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. (१०)
ब) किंमत नेतृत्व म्हणजे काय? अल्पखर्च किंमत नेतृत्व प्रतीमानाचे स्पष्टीकरण द्या. (१०)
क) खेळ सिद्धांतामध्ये नॅशचा समतोल कसा साधला जातो ते दाखवा. (१०)

प्र. २ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) वस्तु बाजारामध्ये अपूर्ण स्पर्धा व घटक बाजारामध्ये पूर्ण स्पर्धा अस्तित्वात असताना उत्पादन घटकांची किंमत निश्चित कशी होते ते स्पष्ट करा. (१०)
ब) खंडाचा आधुनिक सिद्धांत स्पष्ट करा. (१०)
क) नफ्याचा धोका व अनिश्चिता सिद्धांत स्पष्ट करा. (१०)

प्र. ३ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) सार्वत्रिक समतोल संकल्पना आणि तिच्या अस्तित्वाची चर्चा करा. (१०)
ब) पॅरटो-पर्याप्तता म्हणजे काय? सीमांत कार्यक्षमतेच्या अटी स्पष्ट करा. (१०)
क) ऑरोचे अशक्यता प्रमेय स्पष्ट करा. (१०)

प्र. ४ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) शोधखर्च संकल्पना स्पष्ट करून माहिती अपयश समस्यांची चर्चा करा. (१०)
ब) प्रतिकूल निवड म्हणजे काय? बाजार संकेत इशान्याद्वारे प्रतिकूल निवडीची समस्या कशी सोडवली जाते ते स्पष्ट करा. (१०)
क) मालक-प्रतिनिधी समस्येची चर्चा करा. (१०)

विभाग – २

प्र. ५ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) LM- वक्र काढा व त्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. (१०)
ब) IS वक्राचा उतार आणि चलनविषयक धोरणाची परिणामकारकता यातील संबंध दाखवा. (१०)
क) समग्र मागणी वक्र काढा व त्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. (१०)

प्र. ६ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) मुक्त बाजारपेठेतील परकीय विनिमय दर निश्चितीचे स्पष्टीकरण करा. (१०)
- ब) मुन्डेल फ्लेमिंग प्रतीमानात पूर्णपणे मुक्त भांडवल व बदलता विनिमय दर असताना चलनविषयक धोरणाची परिणामकारकता स्पष्ट करा. (१०)
- क) व्यवहार शेष संकल्पना व त्याची रचना स्पष्ट करा. (१०)

प्र. ७ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचा आधुनिक सिद्धांत स्पष्ट करा. (१०)
- ब) प्रस्ताव वक्राच्या सहाय्याने अन्योन्य मागणीचा नियम स्पष्ट करा. (१०)
- क) जकाती म्हणजे काय? जकातीचे परिणाम आकृतीच्या सहाय्याने दाखवा. (१०)

प्र. ८ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) सार्वजनिक वस्तु म्हणजे काय? त्यांची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. (१०)
- ब) एरीक लिंडालचे स्वेच्छा विनिमय प्रतिमान स्पष्ट करा. (१०)
- क) करभारतातील डेडवेटलॉस (Dead weight loss) समस्येची चर्चा करा. (१०)

*****

Time : 3 Hours

Marks:100

- N.B 1. Attempt any five questions selecting not more than three questions from any one section.
2. Answer to the two sections should be written in the same answer book.
3. Figures to the right indicate full marks.
4. Draw neat diagrams wherever necessary.

Section-I

- Q.1. Answer **any two** of the following :- 20
a. Explain the concept of Economic Development and Distinction between Growth & Development.
b. Describe Sen's Capabilities Approach.
c. Explain role of market in economic development.
- Q. 2. Answer **any two** of the following :- 20
a. Explain Rostow's stages of economic growth
b. Critically examine Lewis' theory of growth with unlimited supplies of labour.
c. Explain Solow's growth theory.
- Q. 3. Answer **any two** of the following :- 20
a. Write an explanatory note on coordination failure.
b. Explain the Big-Push theory
c. Critically examine critical minimum effort theory .
- Q. 4. Answer **any two** of the following :- 20
a. Explain the concept of poverty. Discuss various approaches to poverty measurement.
b. What are the main causes of income inequality.
c. Explain Kuznets inverted 'U' hypothesis.

Section-II

- Q. 5. Answer **any two** of the following :- 20
a. Explain Demographic Transition theory.
b. Discuss the causes of high fertility in developing countries.
c. Explain the role of health in economic development.
- Q. 6. Answer **any two** of the following :- 20
a. Explain the Effects of Urbanization
b. Critically examine Harris-Todaro model .
c. Write a note on women in the Informal sector.
- Q. 7. Answer **any two** of the following :- 20
a. Explain the role of Agriculture in economic development.
b. Explain the concept of rural credit market.
c. Write a note on Agriculture and WTO.
- Q. 8. Answer **any two** of the following :- 20
a. Explain the Outward Looking trade policy.
b. Explain the concept of foreign direct investment.
c. Explain the Structural Adjustment Programmes of IMF.

*****

मराठी रुपांतर

वेळ : ३ तास

एकूण गुण : १००

- सूचना :-1) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.परंतु कोणत्याही एका विभागातून तीनपेक्षा जास्त प्रश्न सोडवू नका.
2) दोन्ही विभागातील उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.
3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
4) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

विभाग १

1. खालील पैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा. २०
अ) आर्थिक विकास संकल्पना स्पष्ट करुन आर्थिक वृद्धी आणि आर्थिक विकास यातील फरक लिहा.
ब) सेन यांचा क्षमताधिष्ठित दृष्टीकोन विशद करा.
क) आर्थिक विकासामध्ये बाजारपेठेची भूमिका स्पष्ट करा.
2. खालील पैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा. २०
अ) रोस्टोच्या आर्थिक वृद्धीच्या अवस्था विशद करा.
ब) लेविस यांच्या अमर्याद श्रमपुरवठा वृद्धी प्रतिमानाचे टीकात्मक परीक्षण करा.
क) सोलोचे आर्थिक वृद्धी प्रतिमान स्पष्ट करा.
3. खालील पैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा. २०
अ) समन्वयाचा अभाव यावर स्पष्टीकरणात्मक टीप लिहा.
ब) जोराचा धक्का सिद्धान्त स्पष्ट करा.
क) किमान आवश्यक प्रयत्न सिद्धान्ताचे टीकात्मक मूल्यमापन करा.
4. खालील पैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा. २०
अ) दारिद्र्य संकल्पना विशद करुन दारिद्र्य निवारण्याची विविध धोरणे स्पष्ट करा.
ब) उत्पन्न विषमतेची महत्त्वाची कारणे कोणती.
क) कुझनेट यांचा उलटा 'यु' सिद्धान्त विशद करा.

विभाग २

5. खालील पैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा. २०
अ) लोकसंख्या संक्रमण सिद्धान्त विशद करा.
ब) विकसनशील देशातील उच्च जननदराच्या कारणांची चर्चा करा.
क) आर्थिक विकासात आरोग्याचे योगदान स्पष्ट करा.

6. खालील पैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

२०

- अ) नागरीकरणाचे परिणाम विशद करा.
- ब) हॅरीस टोडॅरो प्रतिमानाचे टीकात्मक परीक्षण करा.
- क) असंघटीत क्षेत्रातील महिला यावर टीप लिहा.

7. खालील पैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

२०

- अ) आर्थिक विकासामध्ये कृषी क्षेत्राची भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) ग्रामीण पत बाजाराची संकल्पना विशद करा.
- क) कृषी आणि जागतिक व्यापार संघटना यावर टीप लिहा.

8. खालील पैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

२०

- अ) बहिलक्षी व्यापार व्यूहरचना विशद करा.
- ब) प्रत्यक्ष परकीय गुंतवणूक संकल्पना स्पष्ट करा.
- क) आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीचा मुलभूत समायोजन कार्यक्रम स्पष्ट करा.

*****

T.Y.B.A.**ECONOMICS****INDIAN FINANCIAL SYSTEM****(Paper – VI) (02/01/2019)****Q. P. Code : 40374****(2 ½/3 Hours)****(Total Marks:80/100)**

- N.B.:** (1) IDOL students should attempt any **five** questions.
 (2) Regular students should attempt any **Four** questions.
 (3) Figures to the right indicate **full** marks.

1. Answer any **Two** of the following:

- (a) What is a financial system? Discuss its components.
 (b) What is the role of a financial system in economic development?
 (c) Discuss the various functions of a financial system.

Q. 2. Comment on any **Two** of the following:

- (a) Recommendations of the Narasimham Committee of 1998
 (b) Transmission channels of monetary policy
 (c) Growth of NBFCs in India.

Q.3. Attempt any **Two** of the following:

- (a) Features of equities
 (b) Bonds and Debentures
 (c) Types of new financial instruments.

Q. 4. Examine any **Two** of the following:

- (a) Features of the Indian money market
 (b) Recent changes in the primary capital market
 (c) Foreign exchange market in India.

Q.5. Explain any **Two** of the following:

- (a) Meaning and importance of derivatives
 (b) Different types of derivatives
 (c) Pricing of futures.

Q.6. Briefly explain any **Two** of the following:

- (a) Credit rating in India
 (b) Mutual funds in India
 (c) SEBI.

Q.7. Write short notes on any **Two** of the following:

- (a) Indicators of financial development
 (b) Developmental functions of the RBI
 (c) Overview of the debt market in India
 (d) Insurance Regulatory and Development Authority.

(P.T.O)

(2 ½ /3 तास)

(एकूण गुण :/८०१००)

Please check whether you have the right question paper.**N.B.:**

- १) आयडॉलच्या विद्यार्थ्यांनी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवावेत .
- २) नियमित विद्यार्थ्यांनी कोणतेही चार प्रश्न सोडवावेत .
- ३) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

१. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा:- (२०)
  - (अ) वित्तीय व्यवस्था म्हणजे काय? तिच्या घटकांची चर्चा करा.
  - (ब) आर्थिक विकासात वित्तीय व्यवस्थेची भूमिका कोणती?
  - (क) वित्तीय व्यवस्थेच्या विविध कार्यांची चर्चा करा.
२. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर भाष्य करा. (२०)
  - (अ) १९९८ च्या नरसिंह समितीच्या शिफारशी.
  - (ब) मौद्रिक धोरणाच्या पारेषण वाहिन्या .
  - (क) भारतातील बँकेतर वित्तीय कंपन्याची वाढ.
३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा:- (२०)
  - (अ) समभागांची वैशिष्ट्ये
  - (ब) रोखे आणि कर्जरोखे
  - (क) नवीन वित्तीय साधनांचे प्रकार
४. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे परीक्षण करा:- (२०)
  - (अ) भारतीय नाणेबाजाराची वैशिष्ट्ये.
  - (ब) प्राथमिक भांडवल बाजारातील अलीकडील बदल.
  - (क) भारतातील परकीय विनिमय बाजार.
५. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे स्पष्टीकरण करा:- (२०)
  - (अ) अनुजात पत्रांचा अर्थ आणि महत्व.
  - (ब) अनुजात पत्रांचे विविध प्रकार.
  - (क) भावी करारांचे किंमत निर्धारण.
६. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे थोडक्यात स्पष्टीकरण करा:- (२०)
  - (अ) भारतातील पात मापन.
  - (ब) भारतातील परस्पर निधी.
  - (क) भारतीय रोखे आणि विनिमय मंडळ.

(P.T.O)

[Time: 3 Hours]

[Marks:100]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:
1. Attempt any five questions selecting not more than three from one section.
  2. Figures to the right indicate full marks.
  3. Draw neat diagrams wherever necessary.

Section – I

Q.1 Attempt **any two** of the following.

- a) Explain kinked demand curve model of oligopoly. **10**
- b) Explain how price and output is determined under dominant firm price leadership. **10**
- c) Discuss the Nash equilibrium with the help of dominant strategy. **10**

Q.2 Attempt **any two** of the following.

- a) Explain the factor price determination under imperfect competition in commodity as well as factor market. **10**
- b) Discuss the loanable funds theory of interest. **10**
- c) Explain the role of collective bargaining in determination of wages. **10**

Q.3 Attempt **any two** of the following.

- a) What is meant by general equilibrium and explain general equilibrium in production and consumption. **10**
- b) Explain how Pareto optimality conditions are fulfilled under perfect competition. **10**
- c) Discuss the Kaldor – Hicks compensation criterion of social welfare. **10**

Q.4 Attempt **any two** of the following.

- a) What is search cost? Explain the process of search cost. **10**
- b) What is asymmetric information? Explain it with the help of market for used car. **10**
- c) Explain the efficiency wage theory. **10**

Section – II

Q.5 Attempt **any two** of the following.

- a) Derive LM curve and explain its features. **10**
- b) Explain the impact of expansionary fiscal policy on National Income and Interest Rate under IS – LM model. **10**
- c) Explain the determination of equilibrium level of output and price by using the aggregate supply and aggregate demand curve. **10**

Q.6 Attempt **any two** of the following.

- a) What is foreign exchange rate? Discuss the merits and demerits of flexible exchange rate. **10**
- b) Describe the Mundell's – Fleming model with flexible exchange rates. **10**
- c) Explain the concept and causes of currency crisis. **10**

Q.7 Attempt **any two** of the following.

- a) Describe Heberler's opportunity cost theory of international trade. **10**
- b) Explain with the help of offer curves the determination of equilibrium terms of trade. **10**
- c) Discuss the various effects of tariffs. **10**

Q.8 Attempt **any two** of the following.

- a) Discuss the ability to pay principle of taxation. **10**
- b) Discuss the incidence of tax under varying elasticity of supply. **10**
- c) Discuss the Coase Theorem. **10**

*****

मराठी रुपांतर

[वेळ: ३ तास]

[गुण: १००]

- सूचना: १. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा परंतु एका विभागातील जास्तीत जास्त तीन प्रश्न सोडवा.
 २. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 ३. आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

विभाग - १

प्र.१ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) अल्पाधिकारातील बाजार मागणी वक्र प्रतिमानाचे स्पष्टीकरण करा. १०
 ब) 'प्रबळ उद्योगसंस्था' किंमत नेतृत्व प्रतिमानामध्ये किंमत आणि उत्पादन निश्चिती कशी होते ते स्पष्ट करा. १०
 क) प्रभावी व्यूह संकल्पनेच्या साहाय्याने नॅशच्या समतोलाची चर्चा करा. १०

प्र.२ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) वस्तू बाजार आणि घटक बाजारात अपूर्ण स्पर्धेच्या स्थितीत उत्पादन घटक किंमत निश्चितीचे स्पष्टीकरण करा. १०
 ब) व्याजदराच्या कर्जाऊ निधी सिद्धांताची चर्चा करा. १०
 क) सामुहिक सौद्याची वेतन निश्चितीमधील भूमिका स्पष्ट करा. १०

प्र.३ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) सर्वसाधारण समतोल म्हणजे काय? उत्पादन व उपभोगातील सर्वसाधारण समतोल स्पष्ट करा. १०
 ब) पूर्ण स्पर्धेच्या स्थितीत पॅरेटोच्या पर्याप्तता अटींची पूर्तता कशी होते ते स्पष्ट करा. १०
 क) कॅल्डोर व हिक्स यांच्या सामाजिक कल्याणाच्या क्षतीपुरक तत्त्वाची चर्चा करा. १०

प्र.४ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) शोधखर्च म्हणजे काय? शोधखर्चाची प्रक्रिया स्पष्ट करा. १०
 ब) विषम माहिती म्हणजे काय? जून्या कारच्या बाजारपेठेच्या साहाय्याने त्याचे स्पष्टीकरण करा. १०
 क) कार्यक्षम वेतन सिद्धांताचे स्पष्टीकरण करा. १०

विभाग - २

प्र.५ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) LM वक्र काढून त्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. १०
 ब) IS - LM प्रतिमानात विस्तारीत राजकोषीय धोरणाचा राष्ट्रीय उत्पन्न व व्याजदरावरील परिणाम स्पष्ट करा. १०
 क) समग्र मागणी व समग्र पुरवठा वक्राच्या साहाय्याने उत्पन्न व किंमत पातळी निश्चितीचे स्पष्टीकरण करा. १०

प्र.६ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) परक्रिय विनिमय दर म्हणजे काय? बदलत्या विनिमयदराचे फायदे – तोटे स्पष्ट करा. १०
- ब) मुंडेल – फ्लेमिंग प्रतीमानाचे बदलत्या विनिमय दराच्या साहाय्याने वर्णन करा. १०
- क) चलन पेच प्रसंग संकल्पना व त्याची कारणे स्पष्ट करा. १०

प्र.७ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) हबर्लरच्या आंतरराष्ट्रीय व्यापाराच्या संधी खर्च सिद्धांताचे वर्णन करा. १०
- ब) प्रस्ताव वक्राच्या साहाय्याने संतुलित व्यापार शर्ती कशा ठरतात ते स्पष्ट करा. १०
- क) जकातीच्या विविध परिणामांची चर्चा करा. १०

प्र.८ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- अ) करारोपनाचे करदेय क्षमता तत्त्व स्पष्ट करा. १०
- ब) पुरवठ्याच्या लवचिकतेच्या विविध अवस्थेत कर भाराची चर्चा करा. १०
- क) कोसच्या प्रतिमानाची चर्चा करा. १०

*****

Time : 3 Hours

Marks:100

- N.B 1. Attempt any five questions selecting not more than three questions from any one section.
 2. Answer to the two sections should be written in the same answer book.
 3. Figures to the right indicate full marks.
 4. Draw neat diagrams wherever necessary.

Section-I

- Q.1. Answer **any two** of the following :- 20
 A . Define economic development. Explain the Core Values of economic development.
 B . Write an Explanatory note on Amartya Sen's Capabilities approach to economic development.
 C . Explain the role of Market in economic development.
- Q. 2. Answer **any two** of the following :- 20
 A . Explain Rostow's stages of economic growth.
 B . Describe the Domar's economic growth model.
 C . Discuss the Lewis theory of economic development with unlimited supplies of labour.
- Q. 3. Answer **any two** of the following :- 20
 A . Write an Explanatory note on Underdevelopment as a coordination failure.
 B . Discuss the concept of multiple equilibria with the help of a diagram.
 C . Explain the Leibenstein theory of Critical Minimum Effort.
- Q. 4. Answer **any two** of the following :- 20
 A . Describe the concept of Head Count Ratio & Poverty Gap Ratio.
 B . Explain Kuznets's inverted 'U' hypothesis.
 C . Explain the impact of income inequality on economic development.

Section-II

- Q. 5. Answer **any two** of the following :- 20
 A . Discuss the Microeconomic Household theory of Fertility.
 B . Explain the various approaches to population policy.
 C . Describe the contribution of Education & Health in economic development.
- Q. 6 . Answer **any two** of the following :- 20
 A . Explain the Positive & Negative effects of Urbanization
 B . Write an explanatory note on women in informal sector.
 C. Describe the role of Microfinance in economic development.
- Q. 7. Answer **any two** of the following :- 20
 A . Describe the role of Agriculture in economic development.
 B . Explain the various sources of rural credit.
 C . Discuss the major policies for the rural development.
- Q. 8. Answer **any two** of the following :- 20
 A . Explain the Inward Looking Trade Strategy.
 B . Describe the Concept of Foreign Direct Investment (FDI).
 C . Explain the role of IMF in Structural Adjustment & Stabilization Program me.

*****

मराठी रुपांतर

वेळ : ३ तास

एकूण गुण : १००

- सूचना :-** 1) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा. परंतु कोणत्याही एका विभागातून तीनपेक्षा जास्त प्रश्न सोडवू नका.
2) दोन्ही विभागातील उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.
3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
4) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

विभाग १

1. खालील पैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा. २०
अ) आर्थिक विकासाची व्याख्या द्या. आर्थिक विकासाची मुख्य मुल्ये (Core Values) स्पष्ट करा.
ब) अमर्त्य सेन यांच्या आर्थिक विकासासंबंधीच्या क्षमता दृष्टीकोनावर स्पष्टीकरणात्मक टीप लिहा.
क) आर्थिक विकासामध्ये बाजारपेठेची भूमिका स्पष्ट करा.
2. खालील पैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा. २०
अ) रोस्टोच्या आर्थिक वृद्धीच्या अवस्था स्पष्ट करा.
ब) डोमरचे आर्थिक वृद्धी प्रतिमान विशद करा.
क) लेविस यांच्या अमर्याद श्रमपुरवठ्याद्वारे आर्थिक विकास सिद्धान्ताची चर्चा करा.
3. खालील पैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा. २०
अ) “सुसूत्रीकरणाचा अभाव हे मागासलेपणाचे प्रमुख कारण आहे.” यावर स्पष्टीकरणात्मक टीप लिहा.
ब) ‘बहुविध समतोल’ या संकल्पनेची आकृतीच्या सहाय्याने चर्चा करा.
क) लायबेन्स्टाइन यांचा किमान आवश्यक प्रयत्नांचा सिद्धान्त स्पष्ट करा.
4. खालील पैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा. २०
अ) दारिद्र्य तफावत गुणोत्तर आणि दरडोई गुणोत्तर ह्या संकल्पनांचे वर्णन करा.
ब) कुझनेट यांचा उलटा ‘यु’ सिद्धान्त स्पष्ट करा.
क) उत्पन्न विषमतेचे आर्थिक विकासावरील परिणाम स्पष्ट करा.

विभाग २

5. खालील पैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा. २०
अ) कौटुंबिक सुक्ष्म आर्थिक जननदर सिद्धान्ताची चर्चा करा.
ब) लोकसंख्या धोरणाविषयक विविध दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
क) आर्थिक विकासातील शिक्षण आणि आरोग्याच्या योगदानाचे वर्णन करा.
6. खालील पैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा. २०
अ) नागरीकरणाचे धनात्मक आणि ऋणात्मक परिणाम स्पष्ट करा.
ब) अनौपचारिक क्षेत्रातील महिला यावर स्पष्टीकरणात्मक टीप लिहा.
क) आर्थिक विकासातील सुक्ष्म वित्ताची भूमिका विशद करा.

7. खालील पैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

२०

- अ) आर्थिक विकासातील कृषी क्षेत्राच्या भूमिकेचे वर्णन करा.
- ब) ग्रामीण पतपुरवठ्याचे विविध स्रोत स्पष्ट करा.
- क) ग्रामीण विकासासंबंधीच्या प्रमुख धोरणांची चर्चा करा.

8. खालील पैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

२०

- अ) अंतर्लक्षी व्यापार व्यूहरचना स्पष्ट करा.
- ब) परकीय थेट गुंतवणुक संकल्पनेचे वर्णन करा.
- क) संरचनात्मक समायोजन आणि स्थिरीकरण कार्यक्रमातील आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीची भूमिका स्पष्ट करा.

*****

T.Y.B.A.**ECONOMICS****INDIAN FINANCIAL SYSTEM****(Paper - VI) (10/01/2019)****Q. P. Code: 28188****Time: 2 ½ / 3 Hours****Marks: 80/100**

- N.B.** (1) IDOL students should attempt any **five** Questions.
 (2) Regular students should attempt any **four** Questions.
 (3) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any **two** of the following: 20
  - (A) Define a financial system and explain its components.
  - (B) Explain the functions of a Financial System.
  - (C) Discuss the Financial Development indicators.
2. Attempt any **two** of the following: 20
  - (A) Explain the recommendations of the Narasimham Committee 1998.
  - (B) Explain the Transmission channels of Monetary Policy.
  - (C) What are the objectives of Monetary Policy of the RBI?
3. Attempt any **two** of the following: 20
  - (A) Features of Equities
  - (B) Characteristics of Traditional Bonds and Debentures
  - (C) Types of New Financial Instruments.
4. Attempt any **two** of the following: 20
  - (A) Features of the Indian Money Market
  - (B) Structure of the Indian Capital Market
  - (C) Growth of the Foreign Exchange market.
5. Attempt any **two** of the following: 20
  - (A) Meaning and Significance of Derivatives.
  - (B) Types of Derivatives
  - (C) Pricing of Options.
6. Attempt any **two** of the following: 20
  - (A) SEBI
  - (B) IRDA
  - (C) Credit Rating in India.
7. Write notes on any **two** of the following: 20
  - (A) Basel Accord III
  - (B) Management of NPAs
  - (C) Certificates of Deposits and Commercial Papers
  - (D) Interlink between Money market and Capital Market.

मराठी रुपांतर

[वेळ: २:३० / ३ तास]

[एकूण गुण: ८० / १००]

Please check whether you have got the right question paper.

- सूचना १. आयडॉलच्या विद्यार्थ्यांनी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवावेत.
२. नियमित विद्यार्थ्यांनी कोणतेही चार प्रश्न सोडवावेत.
३. उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

- प्र.१ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा: (२०)
अ) वित्तिय व्यवस्थेची व्याख्या द्या आणि तिचे घटक स्पष्ट करा.
ब) वित्तिय व्यवस्थेची कार्ये स्पष्ट करा.
क) वित्तिय विकासाच्या निर्देशाकांची चर्चा करा.
- प्र.२ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा: (२०)
अ) १९९८च्या नरसिंहम् समितीच्या शिफारशी स्पष्ट करा.
ब) मौद्रिक धोरणाच्या पारेषण वाहिन्या स्पष्ट करा.
क) रिझर्व्ह बँकेच्या मौद्रिक धोरणाची उद्दिष्ट्ये कोणती?
- प्र.३ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा: (२०)
अ) समभागाची वैशिष्ट्ये
ब) परंपरागत रोखे व कर्जरोख्यांची वैशिष्ट्ये
क) नवीन वित्तिय साधनांचे प्रकार.
- प्र.४ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा: (२०)
अ) भारतीय नाणेबाजाराची वैशिष्ट्ये
ब) भारतीय भांडवल बाजाराची रचना
क) परकीय विनिमय बाजाराची वाढ.
- प्र.५ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा: (२०)
अ) अनुजात पत्रांचा अर्थ आणि महत्त्व
ब) अनुजात पत्रांचे प्रकार
क) पर्यायांचे किंमत निर्धारण.
- प्र.६ खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा: (२०)
अ) भारतीय रोखे आणि विनिमय मंडळ
ब) विमा नियमन आणि विकास प्राधिकरण
क) भारतातील पतमापन.
- प्र.७ खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर संक्षिप्त टिपा लिहा: (२०)
अ) बॅसेल करार - ३
ब) अनुत्पादक मालमत्तेचे व्यवस्थापन
क) ठेवपत्रे आणि व्यापार पत्रे
ड) नाणेबाजार आणि भांडवल बाजारातील अंतर्गत संबंध.

*****

T.Y.B.A.
ECONOMICS
RESEARCH METHODOLOGY
(Paper – VII) (JAN-2019)

(3 Hours)

[Total Marks: 100]

- N.B.: (1) Attempt any **five** questions, selecting not more than **three** questions from each section.
(2) Answer to both the sections should be the written in the same answer book.
(3) Figures to the right indicate full marks.
(4) Use of simple calculator is allowed.
(5) Graph papers will be supplied on request.
(6) Attach the graph paper inside the answer book.

SECTION-I

1. Attempt any **two** of the following: - 20
(a) What is research? State the significance of research.
(b) Explain the process of research work.
(c) Explain the role of computer technology in research.
2. Attempt any **two** of the following: - 20
(a) Describe the scales of measurement.
(b) Explain the criteria of a good sample.
(c) Explain non-probability sampling methods.
3. Attempt any **two** of the following: - 20
(a) Discuss the merits and demerits of observation method.
(b) Write a note on Interview method.
(c) Give a report on a case study that you have undertaken.
4. Attempt any **two** of the following: - 04
(a) (1) Write a note on classification. 06
(2) Draw Histogram and frequency polygon for the following data: -

No. of Units	0-100	100-200	200-300	300-400	400-500	500-600
No. of Consumers	9	18	35	32	28	10

- (b) Calculate arithmetic mean and mode for the following: - 10
Class	10-30	30-50	50-70	70-90	90-110	110-130
Frequency	4	10	14	12	8	6
- (c) Calculate coefficient of quartile deviation for the following data: - 10

Age in years	20-25	25-30	30-35	35-40	40-45	45-50	50-55	55-60
No. of persons	50	70	100	180	150	120	70	60

SECTION-II

5. Attempt any **two** of the following: - 20
(a) Calculate Karl Pearson's coefficient of correlation for the following data.

X	17	8	12	13	10	12
Y	13	7	10	11	8	9

- (b) Fit a trend using three yearly moving average method :-

Year	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Production (in 000 units)	12	15	20	18	25	32	30	40	44

(c) Fit a straight line trend for the following data:

Year	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Sales (000 Rs.)	14	15	17	16	17	20	23

6. Attempt any **two** of the following:-

(a) (1) Explain the uses of index number.

(2) Calculate Real Income for the following data :-

Year	2012	2013	2014	2015	2016
Income (Rs.)	120	132	143	150	171
Index No.	100	120	130	150	180

(b) Calculate Laspeyre's Index Number for the following data.

Commodity	Base Year		Current Year	
	Price (₹)	Quantity	Price (₹)	Quantity
A	5	20	6	25
B	3	25	6	18
C	4	12	5	15

(c) Calculate the cost of living index number for the following data:

Commodity	Index	Weight
A	121	35
B	198	14
C	190	15
D	183	8
E	161	20

7. Attempt any **two** of the following: -

(a) State various types of hypothesis.

(b) Explain the criteria of a good hypothesis.

(c) Explain the following :- (i) Null and Alternative hypothesis
(ii) Type I error and Type II error

8. Attempt any **two** of the following: -

(a) Discuss the meaning and significance of a research report.

(b) Explain various types of research reports.

(c) State the principles of writing a research report.

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

[एकूण गुण : १००]

- सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा परंतु एका विभागातील जास्तीत जास्त तीनच प्रश्न सोडवा.
 (२) दोन्ही विभागातील उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.
 (३) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 (४) साधा कॅलक्युलेटर वापरण्यास परवानगी आहे.
 (५) विनंतीवरून आलेखपत्र देण्यात येतील.
 (६) आलेखपत्र उत्तरपत्रिकेत बांधावे.

विभाग - १

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
 (अ) संशोधन म्हणजे काय ? संशोधनाचे महत्व स्पष्ट करा.
 (ब) संशोधन कार्याची प्रक्रिया स्पष्ट करा.
 (क) संशोधनातील संगणक तंत्राची भूमिका स्पष्ट करा.
२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
 (अ) विविध मापनदंडाचे वर्णन करा.
 (ब) चांगल्या नमुन्याच्या कसोट्या (निकष) स्पष्ट करा.
 (क) गैर-संभाव्यता नमुना निवडीच्या पद्धती स्पष्ट करा.
३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
 (अ) निरीक्षण पद्धतीच्या गुण-दोषांची चर्चा करा.
 (ब) मुलाखत पध्दत यावर टीप लिहा.
 (क) तुम्ही केलेल्या एखाद्या विशिष्ट अभ्यासाचा थोडक्यात अहवाल द्या.
४. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. ४
 (अ) (१) 'वर्गीकरण' यावर टीप लिहा. ४
 (२) खालील माहितीवरून स्तंभालेख आणि वारंवारिता बहुभुज काढा. ६

युनिट	०-१००	१००-२००	२००-३००	३००-४००	४००-५००	५००-६००
ग्राहकांची संख्या	९	१८	३५	३२	२८	१०

- (ब) खालील माहितीवरून गणितीय मध्य आणि बहुलक काढा. १०

वर्ग	१०-३०	३०-५०	५०-७०	७०-९०	९०-११०	११०-१३०
वारंवारिता	४	१०	१४	१२	८	६

- (क) खालील माहितीवरून चतुर्थक विचलनाचा सहगुणक काढा. १०

वय (वर्षे)	२०-२५	२५-३०	३०-३५	३५-४०	४०-४५	४५-५०	५०-५५	५५-६०
व्यक्तींची संख्या	५०	७०	१००	१८०	१५०	१२०	७०	६०

विभाग-२

५. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

२०

(अ) खालील माहितीवरून कार्ल पियरसनचा सहसंबंध सहगुणक काढा.

क्ष	१७	८	१२	१३	१०	१२
य	१३	७	१०	११	८	९

(ब) तीन वर्षीय सरकारी सरासरी वापरून कल काढा.

वर्ष	२००९	२०१०	२०११	२०१२	२०१३	२०१४	२०१५	२०१६	२०१७
उत्पादन (००० युनिट)	१२	१५	२०	१८	२५	३२	३०	४०	४४

(क) पुढील माहितीवरून एकरेपीय कल शोधा.

वर्ष	२०१०	२०११	२०१२	२०१३	२०१४	२०१५	२०१६
विक्री (००० रु.)	१४	१५	१७	१६	१७	२०	२३

६. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

(अ) (१) निर्देशांकाचे उपयोग स्पष्ट करा.

५

(२) खालील माहितीवरून वास्तव उत्पन्न काढा.

५

वर्ष	२०१२	२०१३	२०१४	२०१५	२०१६
उत्पन्न (रु.)	१२०	१३२	१४३	१५०	१७१
निर्देशांक	१००	१२०	१३०	१५०	१८०

(ब) खालील माहितीवरून लासपेअरचा निर्देशांक काढा.

१०

वस्तू	पायाभूत वर्ष		चालू वर्ष	
	किंमत (₹)	परिमाण	किंमत (₹)	परिमाण
अ	५	२०	६	२५
ब	३	२५	६	१८
क	४	१२	५	१५

(क) खालील माहितीवरून राहणीमानाचा निर्देशांक काढा.

१०

वस्तू	निर्देशांक	भार
अ	१२१	३५
ब	१९८	१४
क	१९०	१५
ड	१८३	८
इ	१६१	२०

७. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- (अ) गृहीतकृत्याचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
(ब) चांगल्या गृहीतकृत्याच्या कसोट्या स्पष्ट करा.
(क) स्पष्ट करा. १) शून्य आणि पर्यायी गृहीतकृत्य
२) प्रकार I प्रमाद आणि प्रकार II प्रमाद

८. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

- (अ) संशोधन अहवालाचा अर्थ व महत्त्व याची चर्चा करा.
(ब) संशोधन अहवालाचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
(क) संशोधन अहवाल लेखनाची तत्वे स्पष्ट करा.

T.Y.B.A.**ECONOMICS****INTERNATIONAL ECONOMICS THEORY & POLICY****(Paper – VIII) (JAN-2019)****Q.P. Code : 40894****[Time: 3 Hours]****[Marks: 100]**

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:**
1. Answer **any five** questions, selecting not more than **three** from any section.
  2. Figures to the right indicate full marks.
  3. Answer to both the sections should be written in the same answer book.

SECTION - I

1. Discuss **any two :-** 20
  - (a) Theory of comparative cost in money terms.
  - (b) Factor endowment theory of international trade.
  - (c) Leontieff paradox.
2. Explain **any two :-** 20
  - (a) Factors affecting international labour mobility.
  - (b) International trends in labour mobility and migration.
  - (c) Merits of foreign capital.
3. Examine **any two :** 20
  - (a) Importance of policy of protection for developing countries.
  - (b) Critically evaluate import-substitution strategy.
  - (c) TRIPS and TRIMS.
4. Attempt **any two :** 20
  - (a) Examine the theory of optimum tariff.
  - (b) Discuss the effects of custom union.
  - (c) Explain in short different types of non- tariff barriers.

SECTION - II

5. Examine **any two :-** 20
  - (a) Structure of balance of payments.
  - (b) Causes responsible for disequilibrium in the balance of payments.
  - (c) Methods to correct deficit in balance of payments.
6. Discuss **any two :** 20
  - (a) Functions of foreign exchange market.
  - (b) Balance of payment theory of exchange rate.
  - (c) Spot and forward exchange rates.
7. Discuss **any two :** 20
  - (a) Merits and demerits of flexible exchange rate.
  - (b) Role of IMF in international liquidity.
  - (c) Causes of southeast Asian Currency Crisis.
8. Attempt **any two :** 20
  - (a) Discuss the types and benefits of economic integration.
  - (b) Write an explanatory note on : 'SAARC'
  - (c) Examine the working of the European Union.

[वेळ: 3 तास]

[गुण: १००]

Please check whether you have got the right question paper.

- सूचना: १. प्रत्येक विभागातील तीनपेक्षा अधिक प्रश्न न निवडता, एकूण पाच प्रश्न सोडवा.
 २. उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 ३. दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.

विभाग I

१. चर्चा करा. (फक्त दोन) २०
 अ) पैशाच्या संदर्भातील तौलनिक खर्च सिद्धांत
 ब) आंतरराष्ट्रीय व्यापार विषयक घटक विपुलतेचा सिद्धांत
 क) लिऑन्टीफ विरोधाभास
२. स्पष्ट करा. (फक्त दोन) २०
 अ) आंतरराष्ट्रीय श्रम गतिक्षमतेच्या हालचालींवर परिणाम करणारे घटक
 ब) श्रमगतिक्षमता आणि स्थलांतर यातील आंतरराष्ट्रीय प्रवृत्ती
 क) परकीय भांडवलाचे फायदे
३. अभ्यासा (फक्त दोन) २०
 अ) विकसनशील देशांना असणारी संरक्षण धोरणाची आवश्यकता
 ब) आयात-पर्यायी व्यूहचनेचे परीक्षण करा.
 क) ट्रिप्स आणि ट्रिम्स (TRIPs and TRIMs)
४. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
 अ) पर्याप्त प्रशुल्क सिद्धांताचे परीक्षण करा.
 ब) जकात संघाच्या परिणामावर चर्चा करा.
 क) बिगर-जकात अडथळ्यावर थोडक्यात चर्चा करा.

विभाग II

५. चर्चा करा – फक्त दोन २०
 अ) व्यवहार तोलाची रचना
 ब) प्रतिकूल व्यवहार तोलास जबाबदार असणारी कारणे
 क) प्रतिकूल व्यवहारतोल सुधारण्याच्या पद्धती
६. अभ्यासा (फक्त दोन) २०
 अ) परकीय विनिमय बाजाराची कार्ये
 ब) विनिमय दराचा व्यवहारतोल सिद्धांत
 क) हजर आणि वायदा विनिमय दर

Q.P. Code : 40894

७. चर्चा करा (फक्त दोन) २०
- अ) बदलत्या विनिमय दराचे फायदे आणि तोटे
ब) आंतरराष्ट्रीय तरलतेतील नाणेनिंधीची (IMF) भूमिका
क) दक्षिण – पूर्व आशियाई देशातील चलन अरिष्टाची कारणे
८. कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. २०
- अ) आर्थिक एकात्मिकरणाचे प्रकार आणि फायदे यावर चर्चा करा.
ब) 'सार्क' वर दिर्घ टिपा लिहा
क) युरोपियन युनियनच्या कामाचे परिक्षण करा

*****

- N.B.: (1) Attempt **any four** questions.
 (2) Figures to the **right** indicate full marks.
 (3) The students of IDOL should attempt any **five** questions for 100 marks in 3 hours.

1. Attempt any **two** of the following :- 20
  - (a) Explain the functions of Export management.
  - (b) Explain the qualities requires to be successful Export Manager.
  - (c) Explain the product designing strategies.

2. Attempt any **two** of the following :- 20
  - (a) Examine the role of GATT in promoting international trade.
  - (b) Examine the significance of SAARC in promoting foreign trade.
  - (c) What are the functions and achievements of UNCTAD ?

3. Attempt any **two** of the following :- 20
  - (a) Explain how trade fairs and exhibitions contribute to the growth of export.
  - (b) Examine the role of festivals and foreign office in promoting export.
  - (c) What are the factions and objectives of Trade-Fair Authority of India?

4. Attempt any **two** of the following :- 20
  - (a) What are the objectives of export pricing?
  - (b) What are the factors on which export price determined?
  - (c) Calculate the FOB price from the following details.
    - Ex-factory Cost - ₹ 2,30,000
    - Packing Cost - ₹ 75,000
    - Transport Cost - ₹ 30,000
    - Water, Telephone - ₹ 7,000
    - Electricity Charges - ₹ 18,000
    - Profit expected - ₹ 25,000
    - Cash assistance - 5% of FOB price
    - Other incentives - 5% FOB price

5. Attempt any **two** of the following :- 20
  - (a) Explain the objectives of exchange control.
  - (b) Explain the role of ECGC.
  - (c) Explain the EXIM policy 2002-07

6. Attempt any **two** of the following :- 20
  - (a) Explain the various types of letter of credit.
  - (b) What are the different types of shipping document required by an exporter ?
  - (c) What are the incentives available to an Indian exporter ?

7. Write notes on **any two** of the following :- 20
  - (a) Tariff and Non-Tariff Barriers
  - (b) E.U
  - (c) S.T.C.
  - (d) Certificate of Origin

(मराठी रूपांतर)

(2½ तास)

[एकूण गुण: ८०]

- सूचना :- (१) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
 (२) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 (३) दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या विद्यार्थ्यांनी कोणतेही पाच प्रश्न १०० गुणांसाठी तीन तासात सोडवावेत.

१. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

२०

- (अ) निर्यात व्यवस्थापनाची कार्ये स्पष्ट करा.
 (ब) यशस्वी निर्यात व्यवस्थापक होण्यासाठी आवश्यक असलेले गुण स्पष्ट करा.
 (क) उत्पादन आराखडा व्यूहरचना स्पष्ट करा.

२. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

२०

- (अ) आंतरराष्ट्रीय व्यापार वृद्धीबाबत 'गॅट' च्या भूमिकेचे परीक्षण करा.
 (ब) विदेशी व्यापार प्रोत्साहनाबाबत 'सार्क' च्या महत्त्वाचे परीक्षण करा.
 (क) अंक्टाडची (UNCTAD) कार्ये व यशस्विता कोणती ?

३. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

२०

- (अ) निर्यात वृद्धीबाबत व्यापारी जत्रा व प्रदर्शनाचे योगदान कसे आहे ते स्पष्ट करा.
 (ब) निर्यात वृद्धीबाबत उत्सव व विदेशी कार्यालयाच्या भूमिकेचे परीक्षण करा.
 (क) 'ट्रेड फेअर अॅथोरिटी ऑफ इंडिया' ची कार्ये व उद्दिष्टे कोणती ?

४. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

२०

- (अ) निर्यात किंमतीची उद्दिष्टे कोणती ?
 (ब) निर्यात किंमत कोणत्या घटकांवरून निश्चित ठरते ?
 (क) खाली दिलेल्या माहितीच्या आधारे एफ.ओ.बी. किंमत काढा.

कारखाना खर्च	-	रु. २,३०,०००
बांधणी खर्च	-	रु. ७५,०००
वाहतूक खर्च	-	रु. ३०,०००
पाणी, टेलिफोन	-	रु. ७,०००
वीज	-	रु. १८,०००
अपेक्षित नफा	-	रु. २५,०००
रोकड सहाय्य	-	एफओबी किंमतीच्या ५%
इतर प्रलोभाने	-	एफओबी किंमतीच्या ५%

५. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

२०

- (अ) विनिमय नियंत्रणाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- (ब) इ.सी.जी.सी. ची. भूमिका स्पष्ट करा.
- (क) आयात-निर्यात धोरण २००२-०७ स्पष्ट करा.

६. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

२०

- (अ) पतपत्राचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
- (ब) निर्यातदाराला आवश्यक असलेली जहाजविषयक कागदपत्रे कोणती ?
- (क) भारतीय निर्यातदारांसाठी उपलब्ध प्रोत्साहने (सवलती) कोणती?

७. खालीलपैकी कोणत्याही दोन टिपा लिहा.

२०

- (अ) जकाती व जकाती व्यतिरिक्त अडथळे
- (ब) युरोपियन युनियन (E.U.)
- (क) राज्य व्यापार महामंडळ (S.T.C.)
- (ड) उत्पादन उगम प्रमाणपत्र